

NGTS

Noortegarantii tugisüsteem

Juhtumikorralduslik juhend noorte heaolu spetsialistidele

Sotsiaalkindlustusamet

2026

Sisukord

Mõisted.....	3
1. Noortegarantii eesmärk ja taust.....	6
Noortegarantii.....	6
2. Noortegarantii tugisüsteem (NGTS).....	7
2.1 Rollid Noortegarantii Tugisüsteemis.....	8
2.2 Noortegarantii tugisüsteemi IT-lahendus.....	8
2.3 Noortegarantii tugisüsteemi sihtgrupp.....	9
2.4 Noorte heaolu spetsialist (NHS).....	12
3. Noortegarantii tugisüsteemi juhtumikorraldus.....	16
3.1 Noore võimaluste ja koostööpartnerite kaardistamine KOVis.....	17
3.2 Nooreni jõudmine.....	18
3.3 Esmakohtumine.....	20
3.4 Nõustamise struktuur.....	21
3.5 Kohtumiste teemad ja meetodid.....	22
3.6 Teenustele suunamine.....	26
3.7 Teavitamiskohustus.....	27
3.7 Jätkutugi ning juhtumi ja koostöö lõpetamine.....	28
4. Võrgustikutöö.....	30
4.1 Tuumikgrupid.....	31
4.2 Laiem võrgustik.....	32
4.3 Võrgustikukohtumiste etapid.....	34
4.4 Võrgustikutöö koostööpartneritega.....	36
4.5 Kokkulepitud andmekaitse põhimõtted (koostööpartneritega).....	45
5. Soovitused tööks erinevate sihtgruppidega.....	45
5.1 Töö rände- ja pagulastaustaga noortega.....	45
5.2 Mitteametlikult töötavad noored.....	49
5.3 Välismaal viibivad noored.....	50
5.4 Õigusrikkumise taustaga noored.....	51
5.5 Vaimse tervise muredega noored.....	55
5.7 Erineva seksuaalse orientatsiooni, sooidentiteedi, soolise eneseväljenduse ja sootunnustega noored.....	58
Lisa 1 NGTS seire registrid.....	64
Lisa 2 Teenused ja võimalused noortele.....	65
Lisa 3 Võrgustiku esmase kohtumise kava näidis.....	71
Lisa 4 Kuhu pöörduda, kui vajad abi.....	72

Juhendi eessõna

Käesolev juhend on suuniseks kohaliku omavalitsuse (edaspidi KOV) teenistujatele (edaspidi noorte heaolu spetsialistid, lühendatult NHS), kelle peamiseks sihtrühmaks on noored, kes vajavad tuge haridusse ja tööturule jõudmiseks või seal püsimiseks. Tuge vajavad noored jõuavad noorte heaolu spetsialistideni läbi noortegarantii tugisüsteemi (edaspidi NGTS) seire või seire väliselt võrgustiku partnerite kaudu.

Noortegarantii tugisüsteemi kolm olulist osa on IT-süsteemid, juhtumikorraldus ja võrgustikutöö.

Juhtumikorraldus on kliendi individuaalsetest vajadustest lähtuv teenuste koordineerimise protsess, mis tagab igale *noorele* juurdepääsu õigeaegsele ja piisavale abile ([Juhtumikorralduse käsiraamat, 2006](#)).

- Juhendi muutmise ettepanekute osas kirjutada margit.kadak@sotsiaalkindlustusamet.ee
- STAR NGTS mooduliga seotud tehniliste küsimuste osas pöörduda gethe.laus@sotsiaalkindlustusamet.ee

NGTS juhtumikorralduslik juhend on koostatud valdkondade üleselt partnereid ja erialaspetsialiste kaasates.

Täname kõiki, kes on juhendi uuendamisse panustanud!

Mõisted

NOORTEGARANTII - Noortegarantii on kõigi Euroopa Liidu liikmesriikide võetud kohustus, millega tagatakse, et kõik alla 30-aastased noored saavad kas kvaliteetse tööpakkumise, täiendusõppe, õpipoisiõppe või [praktikapakkumise](#) nelja kuu jooksul pärast töötuks jäämist või haridussüsteemist lahkumist.

NOORTEGARANTII TUGISÜSTEEM (NGTS) - Juhtumikorralduslik meede 16-29-aastastele NEET- olukorras või riskis noorele KOV-is.

NGTS seire - elektrooniline tööriist, mis võimaldab saada infot piirkonna 16–26-aastastest mitteõppivatest ja -töötavatest noortest ning saadud kontaktinfo kaudu jõuda noorteni, et toetada neid haridusteele naasmisel ja/või tööturule jõudmisel. Iga KOV saab seirega vabatahtlikult kaks korda aastas liituda. IT-süsteemi moodustab automaatselt potentsiaalselt abivajavate noorte nimekirjad.

NEET-OLUKORRAS NOOR - Euroopa Liidu liikmesriikide vahelise kokkuleppe alusel on noor vanuses 15–29, kes ei õpi, ei tööta ega osale koolitusel (NEET - „not in education, employment or training“). Seejuures võib noor osaleda koolitustel, nt Töötukassa tööturukoolitused vm lühiajalised koolitused, mis ei ole tasemeõpe. *NGTS puhul on fookuses noored 16–29.*

NEET-RISKIS NOOR - Noored, kes on ametlikult seotud mõne haridusasutuse, tööandja või täiendkoolitajaga, ent kes on enda või mõne teise osapoole hinnangul NEET-olukorda sattumise riskis ilma selge lahenduseta sellest kiirelt väljuda.

POTENTSIAALSELT ABIVAJAV NOOR - 16–26-aastane isik, kes NGTS seire raames ja riiklike registrite andmetel vastab kõigile järgmistele tingimustele:

- 1) ei õpi;
- 2) ei tööta;
- 3) ei ole töötuna arvel;
- 4) ei ole tuvastatud puuduvat töövõimet või üle 80% töövõime kaotust;
- 5) ei saa töötamise toetamise teenust;
- 6) ei tegele ettevõtlusega;
- 7) ei saa hüvitist alla 1,5-aastase lapse kasvatamise eest;
- 8) ei kanna vangistust või eelvangistust;
- 9) ei viibi asendus- või kaitseväeteenistuses.

Potentsiaalselt abivajavad noored selgitatakse välja sotsiaalhoolekande seaduse §-s 15¹ sätestatud automaatse andmetöötluse tulemusena. Noore tegelik abivajadus tuleb välja selgitada KOV-i noorte heaolu spetsialistil (vt mõiste „abivajav noor“).

SEIREVÄLINE ABIVAJAV NOOR - 16–29-aastane noor, kes riiklike registrite andmetel ei pruugi vastata potentsiaalselt abivajava noore tingimustele ja keda seire alusel ei tuvastata, kuid kes soovib abi.

HOOLDUSÕIGUSEGA ISIK - Alla 18-aastase noore eest vastutav isik, kellel on konkreetse noore hooldusõigus ja kellele peab saatma teate läbi IT-süsteemi kui alla 18-aastasele noorele saadetakse NGTS kiri.

JUHTUMIKORRALDUS - (juhendi kontekstis) - abivajava noore individuaalsetest vajadustest lähtuv sekkumismeetod, mis hõlmab isiku probleemide lahendamiseks abimeetmete pakkumist ja/või korraldamist lihtmenetluse või juhtumiplaani abil.

ENNETUSTEGEVUSED - Tegevused, mis toetavad õigeaegset märkamist, mille korral võib olla võimalik ennetada NEET-riskis noorte lahendusvajaduste süvenemist ning NEET- olukorda sattumist.

- **Näidustatud sekkumine** on suunatud haavatavatele üksikisikutele ja aitab neil toime tulla isikuomaduste ning riskiteguritega, mis mõjutavad nende toimetulekut ja suurendavad NEET-olukorda sattumise või selle süvenemise võimalust. (Ennetuse käsiraamat, 2020) **NGTS on näidustatud sekkumine**, mis on teenus, mis on suunatud noortele, kellel on suur risk probleemi kujunemiseks või on probleem juba osaliselt ilmnenu. Sekkumine peab ennetama probleemi edasist süvenemist ja muude seotud probleemide tekke vältimist.

JÄRELTUGI - NHS-i enda poolt pakutud üks-ühele nõustamine või tema poolt vahendatud tegevus või teenus, mida noorel on võimalik saada peale esialgse koostöö lõppu uute vajaduste ilmendes.

LAHENDUSVAJADUS - Sihtrühma noore enda poolt ja/või teiste inimeste nagu tema lähedaste või spetsialistide poolt tajutud vajadus, mille lahendamata jätmine võib tuua kaasa noore sattumise NEET-olukorda või selles püsimise.

STAR (sotsiaalteenuste ja -toetuste andmeregister) - Elektrooniline töökeskkond sotsiaaltöö spetsialistidele klientidega tehtava töö korraldamiseks ja dokumenteerimiseks (toetuste, teenuste määramiseks ning juhtumite, lapsendamise

ja eestkoste korraldamise toimingute haldamiseks).
(<https://sotsiaalkindlustusamet.ee/spetsialistile-ja-koostoopartnerile/star>)

VÖRGUSTIKUTÖÖ MÕISTED:

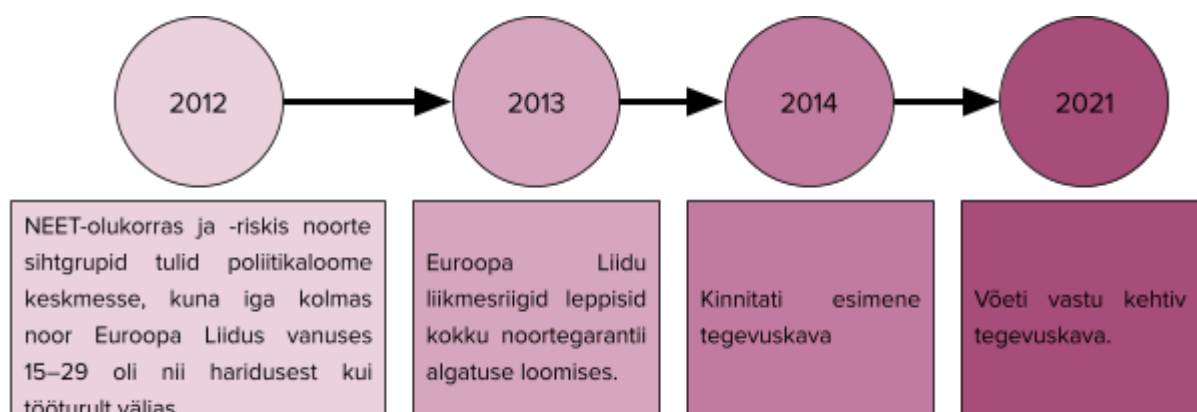
- **VÖRGUSTIKUTÖÖ** - Kokkulepitud eesmärgidel süstemaatiliselt toimuv asutuste vaheline koostöö, milles sisaldub ühine kitsaskohtade kaardistamine, analüüsimine ja kirjeldamine, võimalike lahenduste leidmine, olemasolevate ressursside jagamine ja juhtumipõhine aktiveerumine. Võrgustikutöö saab NGTS vaatest toimida nii asutuste, omavalitsuse, piirkonna, maakonna kui ka riiklikul tasandil ning selle aluseks on "[Valdkondadeüleline NEET-olukorras noorte toetamise ja teenuste koostöömudel kohalikele omavalitsustele](#)".
- **KOOSTÖÖPARTNER** - Juhtumipõhiselt (noorte heaolu spetsialisti poolt) valitud asutused (nt Eesti Töötukassa, Sotsiaalkindlustusamet, noortekeskused, sh noorsootöö võimalused, Politsei- ja Piirivalveamet jmt), kes pakuvad piirkonnas noorele toetusi ja teenuseid.
- **KOOSTÖÖMUDEL** - Sihtrühmaga seotud osapoolte koostöö üldised põhimõtted ja tegutsemise etapid kohalikul tasandil, et aidata lahendada sihtrühma noorte vajadusi ([Koostöömudel KOVidele](#))
- **KOOSTÖÖVÖRGUSTIK** - Kohalikul tasandil moodustatud koostööorgan osapoolte esindajatest koostöömudeli strateegiliseks juhtimiseks ja sihtrühma noorte vajaduste lahendamiseks. Koostöövõrgustik koosneb tuumikgrupist ja laiemast võrgustikust.
- **KOOSTÖÖVÖRGUSTIKU EESTVEDAJA** - Kohalikul tasandil koostöömudeli rakendamist ja koostöövõrgustiku tööd koordineeriv inimene. Koostöövõrgustiku eestvedaja ametinimetus võib ametijuhendis erineda.
- **LÄHIVÖRGUSTIK** - Mitteformaalne (sotsiaalne) võrgustik ehk noort igapäevaselt ümbritsevad isikud (nt pere, hooldaja, sõbrad, klassikaaslased, töökaaslased jne).
- **TUGIVÖRGUSTIK** - Toetatava noore lähedased, sealhulgas eestkostja, hooldus perekonda kuuluvad liikmed ja perekond.
- **VÖRGUSTIKULIIGE** - Asutused, kes ennetava või toetava funktsionaalsuse vaatest tegelevad NGTS sihtgrupi noortega.

ÕPPIMISKOHUSTUS - Kohustus osaleda põhi-, kesk- või kutsehariduse õppes ning omandada teadmisi, oskusi ja pädevusi, et tagada enda areng (vt [õppimiskohustus](#)).

1. Noortegarantii eesmärk ja taust

Noortegarantii

Noortegarantii eesmärk on tagada alla 30-aastastele noortele nelja kuu jooksul pärast töötuks jäämist või formaalharidusest lahkumist kvaliteetne tööpakkumine, haridustee jätkamise, õpipoisiõppe või praktika pakkumine.

Tegemist on liikmesriikide võetud kohustusega luua või tagada noori toetavad spetsiifilised tugisüsteemid ja/või teenused ([kehtiv tegevuskava](#)).

Eestis koordineerivad noortegarantii tegevuskava elluviimist Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium (MKM) ja Haridus ja Teadusministeerium (HTM) ning elluviimisesse on kaasatud erinevad koostööpartnerid. Tegevused jaotuvad kaheks - NEET-olukorda sattumist ennetavad ja toetavad tegevused. Noortegarantii tegevuste elluviimisel on aluseks järgmised aluspõhimõtted:

- valdkondadeülene lähenemisviis,
- sihipäraselt kavandatud koostöö partnerite vahel (eelkõige tugev ja toimiv võrgustik kohaliku omavalitsuse tasandil) ning
- sihtrühma sisuline kaasamine, tema arvamustega arvestamine ja lahenduste arendamine tegelike vajaduste põhjal.

Noortegarantii tugisüsteem on üks tegevus, mille abil viiakse Eestis ellu noortegarantiid. Juhendi koostamisel on arvestatud, et tugisüsteemi tulemuslik elluviimine on teostatav ainult koostöös ja kokkuleppel teiste valdkondade ja osapooltega. Valdkondadeülse koostöö aluseks Eestis kohalike omavalitsuste suunas on "[Valdkondadeülene NEET-olukorras noorte toetamise ja teenuste koostöömudel kohalikele omavalitsustele kohalikele omavalitsustele \(2021\)](#)".

2.Noortegarantii tugisüsteem (NGTS)

Noortegarantii tugisüsteem (edaspidi NGTS) on juhtumikorralduslik sekkumine, mille kaudu pakutakse kohalikus omavalitsuses tuge 16–29-aastastele abivajavatele NEET-olukorras ja selle riskis olevatele noortele haridusteele naasmiseks ja/või tööturule jõudmiseks või ebasoodsast olukorrast väljumiseks. NGTS teenus on noorele vabatahtlik ja tasuta. NGTS-is kasutatakse ühe osana sihtrühmani jõudmiseks IT-süsteemi, mille kaudu tehakse vastava kohaliku omavalitsuse noorte kohta päring erinevatesse riiklikesse registritesse. Selle tulemusel saab kohalik omavalitsus nimekirja enda piirkonna 16–26-aastastest noortest, kes ei õpi, ei tööta ega ole ka kuskil mujal riiklikes registrites (nt töötukassas, vanglas vm). Päringu kaudu saadud kontakt- ja üldandmed võimaldavad noorega kontakteeruda, tema abivajaduse tuvastada ning vajaduse korral talle abi pakkuda (olemasolevaid riiklikke ja KOV-i teenuseid vahendada jne).

Noortegarantii tugisüsteemi strateegiline eesmärk: Ennetada haavatavas sihtgrupis olevate 16–29-aastaste noorte NEET-olukorda sattumist või selle süvenemist ning seeläbi vähendada sotsiaalsüsteemi koormust tulevikus.

Noorte vaatest on NGTS eesmärk: aidata noortel leida sobiv õppimise, töötamise või muu arenguvõimaluse koht. ([Noortegarantii tugisüsteem | Sotsiaalkindlustusamet](#))

2023. a Statistikaameti uuringut "[Mis mõjutab noorte NEET-staatusesse langemist?](#)" aluseks võttes, arvestatakse NGTS teenuse ennetavast vaatest, et NEET-olukorda sattumise riski suurendab:

1. teisest kultuuriruumist pärinemine, sh eesti keele mitteoskamine (risk tõuseb 3,9 korda);
2. eelneva töökogemuse puudumine või selle omamine vähesel määral (risk tõuseb 3,4 korda);
3. noorelt emaks saamine (risk tõuseb 1,8 korda);
4. madal haridustase (risk tõuseb 1,7 korda);
5. vanemate mittetöötamine (risk tõuseb 1,6 korda);
6. enda vanematega mitteelamine (risk tõuseb 1,4 korda).

Teadlikkus riskidest võimaldab meil ennetavalt jõuda NEET-olukorda sattumise riskis olevate noorteni. Seetõttu on vastavad sihtgrupid NGTS teenuse vaatest põhifookuses, mis positsioneerib NGTS teenuse näitlikustatud ennetuse tasandisse.

2.1 Rollid Noortegarantii Tugisüsteemis

- **KOHALIK OMAVALITSUS (KOV)** - Oma piirkonnas noortegarantii tugisüsteemi ja noorte toetamise süsteemi rakendamise eest vastutaja. Noorte toetajad KOV-is:
 - **NOORTE HEAOLU SPETSIALIST (NHS)** - Kohalikul tasandil töötav spetsialist, kes toetab juhtumipõhiselt NEET-riskis või NEET-olukorras noori, et nad jõuaksid või püsiksid haridus- ja/või tööelus. NHSi ametinimetus võib ametijuhendis erineda, STAR-is kasutatakse ka nimetust juhtumikorraldaja.
 - **MOBIILNE NOORSOOTÖÖTAJA** - Vastava väljaõppega noorsootöötaja, kelle peamine töökeskkond on väljaspool noorsootöö asutusi avalikus ruumis, kus on noored ([Mobiilse noorsootöö kontseptsioon](#), 2024).
- **MAAKONDLIKUD ARENDUSKESKUSED (MAK) JA OMAVALITSUSTE LIIDUD (OVL)** - Koordineerivad kokkulepitud piirkonnas NEET-olukorras ja riskis noortele suunatud tegevusi.
 - **KOORDINAATOR** - (maakonna- või linnaülene spetsialist) võtmeisik, kes vastutab NGTS-i teenuste strateegilise juhtimise ja arendamise eest maakonnas. Koordinaator on spetsialist, kelle ülesanne on korraldada ja toetada noorte töö-, hariduse- ja koolitusvõimaluste leidmist ning kättesaadavust, tagades NGTS-i tõhusa rakendamise maakondlikul tasandil. Ta koordineerib erinevate osapoolte (nt omavalitsused, haridusasutused, töötukassa, noorsootöö organisatsioonid, tööandjad) koostööd, jälgib noorte kaasamise ja toetusmeetmete toimivust ning aitab tagada, et iga noor saab sobiva võimaluse tööturule sisenemiseks või haridustee jätkamiseks. Koordinaatori ülesandeks on ka aidata “ühe ukse teenuse” põhimõtte rakendamist kohalikes omavalitsustes.
- **MAJANDUS- JA KOMMUNIKATSIOONIMINISTEERIUM (MKM)** - Poliitikakujundaja, rakendamise seiraja, vajalike IT lisaarenduste tellija.
- **SOTSIAALKINDLUSTUSAMET (SKA)** - Noortegarantii tugisüsteemi koordineeriv asutus, STAR-i funktsionaalsuse tagaja ja arendaja.

2.2 Noortegarantii tugisüsteemi IT-lahendus

NGTS-is on noorteni jõudmisel abivahendiks IT-süsteem, tänu millele saab KOV kaks korda aastas nimekirja enda piirkonna 16–26-aastastest noortest, kes lisaks sellele, et nad ei õpi ega tööta, ei ole ka üheski riiklikus registris:

IT-süsteemis välja tulnud ehk seire noored:	Seire välised noored
Noored, kes pole üheski riiklikus registris: 1) ei õpi 2) ei tööta 3) ei ole töötuna arvel 4) ei ole tuvastatud puuduvat töövõimet 5) ei saa töötamise toetamise teenust 6) ei tegele ettevõtlusega 7) ei saa hüvitist alla 1,5-aastase lapse kasvatamise eest 8) ei kanna vangistust või eelvangistust 9) ei viibi asendus- või kaitseväeteenistuses	Noored, kes on NEET-olukorras või sellesse sattumise riskis, kuid ei tule IT-süsteemis välja. Näiteks seire tegemise hetkel õpib, aga ei täida õppimiskohustust, on akadeemilisel puhkusel, on töötukassas arvel, osalise töövõimega vm.

NGTS IT-süsteemi kaudu on kohalikel omavalitsustel võimalus kiiremini jõuda haavatavamate noorteni, kuna see annab ligipääsu noorte kontaktidele. Tänu sellele saab NGTS noorte heaolu spetsialist noortega ise ühendust võtta ning pakkuda noorele vajadusel tuge haridusteele naasmiseks ja/või tööturule jõudmiseks või ebasoodsast olukorrast väljumiseks. Teatud osa seires välja tulevatest noortest võib viibida välismaal, siinkohal on noorte heaolu spetsialisti ülesanded välja toodud peatükis: [Välismaal viibivad noored](#).

Ühe nimekirjaga tegelemiseks on spetsialistil aega pool aastat, kuna iga uue seirega kirjutab süsteem vana nimekirja üle ning eelneva seire info ei talletu.

Abivajavatest noortest teadasaamiseks tuleb KOV-il esitada igal aastal 2x taotlus STAR-is enne iga uue seire algust 1.märtsiks ja 1. oktoobriks (vt STAR juhend).
KOV-id, kes on NGTS-iga varem liitunud, peavad jätkamiseks samuti iga seire jaoks uue taotluse esitama.

Täpsemalt saab lugeda, mis registre kaudu seire teostatakse [lisa 1](#)-st.

2.3 Noortegarantii tugisüsteemi sihtgrupp

NGTSi vaatest on 10 haavatavamat sihtgruppi: NGTS IT-süsteemi seires välja tulnud noored; hoolduskohustusega (pereliikme eest hoolitsejad ja noored lapsevanemad); asendushooldusel viibinud noored; vähese keeleoskusega; traumakogemusega noor; majanduslikes raskustes olev noor; pikaajalised töötud, õigusrikkumise taustaga; madala haridustasemega ja NEET-olukorda sattumise riskis olevad noored.

1. **NGTS IT-süsteemi seires välja tulnud noored.** Lisaks sellele, et nad ei õpi ega tööta, ei viibi nad ka üheski teises riiklikus asutuses ehk riiklikes registrites nagu nt TÖR, EHIS jm. See tähendab, et on suur tõenäosus, et nad võivad vajada lisatuge.
3. **Hoolduskohustusega:**
 - a. **Pereliikme eest hoolitsejad** - [Elanikkonna hoolduskoormuse uuringu](#) järgi on 15% kogu elanikkonnast hoolduskohustusega, kellest omakorda 15% on 16–29-aastased. 64% nendest noortest on majanduslikes raskustes ning neil on suur tõenäosus langeda depressiooni. Tihti kuuluvad sellesse sihtgruppi noored, kes on olnud eelnevalt nt vanaema eestkostel. Tänu sellele teadmisele saame ennetavalt enda KOVis läbi lastekaitse informatsiooni nende noorte kohta, kes on eeskostel ja saamas 18, et saaksime neile lisatuge pakkuda.
 - b. **Noored lapsevanemad** - Haridus- ja Noorteameti (HARNO) uuringu "[Mis mõjutab noorte NEET- staatusesse langemist?](#)" põhjal suurendab noorelt, eriti just 15–23-aastaselt, emaks saamine NEET-olukorda sattumise riski 1,8x. Noorte lastevanemate puhul teeme tihedalt koostööd KOV-i lastekaitsega, kus lastekaitse toetab lapse heaolu ja vanemlust ning NGTS spetsialist lapsevanema(te) iseseisvumist ja isiklike eesmärkide saavutamist.
4. **Asendushooldusel viibinud** - HARNO uuringu järgi suurendab enda vanematega mitteilamine NEET-olukorda sattumise riski 1,4x. Asendushooldust lõpetavate noorte kohta saab NGTS spetsialist informatsiooni enda KOV-i lastekaitsetöötajalt. Soovitus on igal aastal külastada asendushooldus asutusi, et enda noortega juba eelnevalt usalduslik kontakt luua. Kohalik omavalitsus pakub asendushooldust lõpetavatele noortele [järelhooldusteenust](#).
5. **Vähese keeleoskusega** - kui noor pärineb teisest kultuuriruumist, siis tema NEET-olukorda sattumise risk suureneb 3,9x. Seire kaudu jõuame kiiremini rahvusvahelise kaitse saajateni, kes ei ole registreeritud üheski riiklikus registris. Nende noorte puhul kaasame [Eesti Pagulasabi](#). Teiste teisest kultuuriruumist pärit noorteni jõudmiseks kaasame [Eesti Integratsiooni Sihtasutust](#) ning [Eesti Töötukassat](#). Koostööpartnerite kaudu on meil võimalik noortele pakkuda keele koolitusi ning muid vajalikke teenuseid.

6. **Traumakogemusega pere /noor, sh lastekaitsespetsialisti juures olnud noor või selle noore pereliige (õde/vend)** - vt peatükk [Koostöö laste heaolu spetsialistiga](#)
7. **Majanduslikes raskustes olev noor (üldjuhul sotsiaaltöötaja menetlusel)** - majanduslikes raskustes olev noor, kes võib vajada lisatuge haridusse või tööle saamiseks. Sealjuures võib noorel olla ka vaimse tervise probleem, mille tõttu vajab rohkem lisatuge. Nendeni jõudmiseks saab teha koostööd KOVi sotsiaaltöötajatega.
8. **Pikaajalised töötud** - kes on olnud töötukassas arvel rohkem kui 6 kuud, võivad vajada lisatuge. Nendeni jõudmiseks saab teha koostööd töötukassaga. Vt peatükk [Koostöö töötukassaga](#).
9. **Õigusrikkumise taustaga** - vt peatükk [Õigusrikkumise taustaga noored](#)
10. **Madala haridustasemega** - see suurendab NEET-olukorda sattumise riski 1,7x. Selleks, et seda ennetada pöörame siin rohkem tähelepanu:
 - a. alates 16-aastastele õppimiskohustuse mittetäitjatele. Nende noorteni jõudmiseks saab kohalik omavalitsus alates 2025. aastast nimekirju noortest, kes õppimiskohustust ei täida. Alates 16-eluastast on need noored NGTS-i fookuses.
 - b. Kutsekoolis ja täiskasvanute gümnaasiumis käijatele, kelle puhul on kool või noor ise KOVi pöördunud lisatoe vajaduse osas.
11. **NEET-olukorda sattumise riskis 16–29-aastane noor:** Noor, kes vajab abi ja reaalselt ei käi koolis, aga on on endiselt kooli nimekirjas ehk EHS-es, seega ei tule välja andmeregistrite seires. Noor, kes vajab abi, kuid on TÖR-i järgi töötav ja on kohe tööd kaotamas või on nt kohtuotsusega määratud toimingud, milles vajab spetsialisti tuge (nt Ringist välja rakendamine).

Haavatavamate noorte fookusesse seadmine tähendab seda, et astutakse ise rohkem samme nende noorteni jõudmiseks - läbi teavitustöö, koostöö erinevate partneritega valdkondadeülelset ning ise nende noortega ühendust võttes. Noorte heaolu spetsialisti ülesanne haavatavate sihtgruppide vaatest oma piirkonna sihtgruppid, abivajadused ja lahenduste võimalused kaardistada.

Avatud taotlusvooru ja sündmuste infosüsteemi sisestamise vaatest on sihtgruppi kuulumiseks kaks peamist kriteeriumit:

1. **Vanus: 16–29-aastased.** NB! Kui noor on teenusele sisenemise hetkel 29-aastane, võib ta olla teenusel kuni eesmärgi täitmiseni ja ka järeltoel (suunisena teenuse

kestvus 6+6 kuud), sõltumata vanuse muutumisest. See tähendab, et noore vanus on oluline teenusele sisenemise päeval.

2. **Töötuks olemine: puudub kanne töötamise registris (TÖR)** ehk noor ei tööta. Kui on aga teada, et noor on tööd kaotamas, võib tema toetamist alustada varem.

Kui jääb ressursi üle, saab tõsta noorte teadlikkust, jagada noorte infot või olla toeks võrgustikus ka 13–15-aastastele noortele.

2.4 Noorte heaolu spetsialist (NHS)

Noorte heaolu spetsialist (NHS) on kohalikul tasandil töötav spetsialist, kes toetab [juhtumikorralduse põhimõtetel](#) NEET-riskis või NEET-olukorras noori, et nad jõuaksid või püsiksid haridus- ja/või tööelus või väljuksid ebasoodsast olukorrast. Süsteemis keskendutakse noorte enesearengu toetamisele, probleemide lahendamisele ja pikaajaliste eesmärkide saavutamisele, kasutades noorte-, haridus-, töö- ja sotsiaalvaldkonna lähenemisi, mis hõlmavad individuaalset, grupi- ja kogukonnatööd. Töö käib noorega koos ja noore heaks.

Noorte heaolu spetsialist on:

Märkaja, kelle ülesanne on varakult märgata noort kui tervikut tema sotsiaalses kontekstis, hinnates tema heaolu, toimetuleku või arenguga seotud riske. Märkaja roll on ennetav ning toetab varajast sekkumist enne probleemide süvenemist. Eesmärgiks on selgitada välja noore võimalused, soovid ja piirangud tema konkreetsetes elukeskkonnas.

Hindaja, kelle ülesanne on tuvastada ja hinnata noore abivajadust ning toetada teda sobivate sekkumiste leidmisel ja elluviimisel. Hindaja töötab süsteemselt juhtumikorralduse põhimõtetel, kasutades selleks andmepõhiseid töövahendeid ja koostöömudeleid.

Planeerija, kelle ülesanne on toetada noort eesmärgipärase ja realistliku arengutee kavandamisel, lähtudes noore vajadustest, tugevustest ja valmisolekust. NHS leiab koos noorega sobivad võimalused muudatuste tegemiseks, koostades tegevusplaani et aidata tal oma eesmärkideni jõuda.

Info vahendaja, kes annab infot noorele (või ka lapsevanemale, eestkostjale) erinevate võimaluste kohta ja suunab vajalikku abi saama. NHS pakub noorele teenustel viibimise ajal vajalikku tuge, et ta suudaks oma eesmärgid saavutada.

Võimestaja, kes aitab märgata ja tunnustada noore püüdlusi, võimalusi, andeid, võimeid, kompetentsi, elus edasiviivaid väärtusi ja tulevikuplaane ning anda noorele võimaluse proovida lahendada ise oma muutust vajav olukord.

Võrgustikutöö juht, kes on koordineeriva rolliga, kelle ülesanne on tagada erinevate valdkondade ja osapoolte (sh haridus-, sotsiaal-, noorsoo-, töö- ja tervishoiuvaldkond vms) tõhus ja eesmärgipärane koostöö NEET-riskis ja NEET-olukorras noorte toetamisel. Võrgustikutöö juht loob ja hoiab toimivat koostöömudelit, mis võimaldab noorele terviklikku, järjepidevat ja vajaduspõhist tuge, vältides dubleerimist ja katkestusi teenuste vahel.

Analüüsija, kelle ülesanne on koguda, analüüsida ja tõlgendada andmeid NGTS toimimise, sihtrühma vajaduste ja sekkumiste mõju kohta, et toetada teadlikku otsustamist ja teenuste arendamist. NHS hindab rakendatud sekkumiste tulemuslikkust, sh nende mõju noore haridusteel või tööturul püsimisele ja üldisele heaolule.

Enesehoidja, kes teadvustab, et teiste toetamine eeldab ka iseenda heaolu ja professionaalse võimekuse hoidmist. Ta panustab järjepidevalt oma teadmiste ja oskuste arendamisse, osaledes pädevust tõstvates tegevustes nagu koolitused, seminarid ja infopäevad, et pakkuda noortele kvaliteetset ja asjakohast tuge.

2.3.1. NHSi peamised tööülesanded

Märkamine	<ul style="list-style-type: none">• Märgata noore heaolu, toimetuleku või arenguga seotud riske.• Kaardistada noore võimalused, soovid ja piirangud, et toetada teadlikku ja õigeaegset sekkumist.• Algatada vajadusel sekkumine ja edastada asjakohane info noore toetamiseks ning vajadusel teise spetsialistide kaasamiseks.
Hindamine	<ul style="list-style-type: none">• Töö nimekirjadega (sh nimekirjade analüüs) ja juhtumite kirjeldamine STAR-is.• Abivajaduse hindamine (STAR-is):<ul style="list-style-type: none">a. Alaealiste puhul koos lastekaitsetöötajaga

	<p>b. Täisealise puhul kasutatakse täisealise abivajaduse hindamist</p> <ul style="list-style-type: none"> • Töö analüüsimine - kas klient vajab võrgustiku kaasamist, kas vajab mingeid lisateenuseid - mida veel juurde otsida/uurida. • Vajadusel viia läbi ka vahehindamisi.
Planeerimine	<ul style="list-style-type: none"> • Tegevusplaani koostamine noorega. (Näidis) • Piirkonna võimaluste ja koostöö tegevuste kaardistamine ja info pidev uuendamine. • NHSi enda töö planeerimine sh ennetustegevuste planeerimine.
Info vahendamine	<ul style="list-style-type: none"> • Noore ja asutuste omavahelise kontakti toetamine ja arendamine. • Võrgustikutöö juhtimine ja/või selles osalemine ja vajadusel algatamine (nii üldine kui ka juhtumipõhine võrgustik). • Teavitustöö (sh noorele vajaliku noorteinfo jagamine.) • Juhtumi ja kohtumiste korrektne kirjeldamine STAR-is (see on oluline info vahendamiseks seotud osapoolte, nt teiste spetsialistide ja noore vahel).
Võimestamine	<ul style="list-style-type: none"> • Individuaalne töö noorega (sh individuaalsed kohtumised, noore toetamine talle vajalike teenusteni jõudmiseks). • Järelsuhtluse hoidmine noorega.
Võrgustikutöö juhtimine	<ul style="list-style-type: none"> • Juhtida kohalikke ja/või piirkondlikke koostöövõrgustikke. • Selgitada osapoolte rolle ja vastutust ning tagada ühne arusaama NGTS eesmärkidest ja tööpõhimõtetest. • Toetada juhtumikorralduslike protsesside sujuvat toimimist, sh info liikumist, kokkulepete täitmist ja vajadusel keerukamate juhtumite arutelu võrgustikus. • Teha ettepanekuid töökorralduse ja koostöömudelite/võrgustike arendamiseks.
Analüüsimine	<ul style="list-style-type: none"> • Koguda ja analüüsida andmeid NGTS toimimise, sihtrühma vajaduste ja rakendatud sekkumiste kohta.

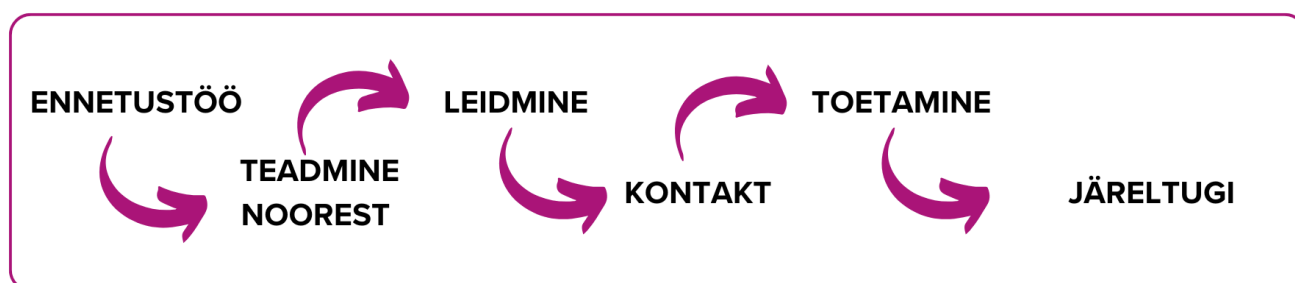
	<ul style="list-style-type: none"> • Hinnata sekkumiste tulemuslikkust ja mõju noore haridusteel või tööturul püsimisele ning üldisele heaolule. • Tuvastada teenuste arendusvajadused ja kitsaskohad ning teha ettepanekuid parendustegevusteks. • Toetada andmepõhist otsustamist NGTS planeerimisel ja arendamisel. • Koostada analüütilisi kokkuvõtteid ja soovitusi juhtidele ja spetsialistidele.
<p>Enesehoid</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Pädevust tõstvates tegevustes osalemine (koolitused, seminarid, infopäevad jms). • Enesehoid (supervisioonidel, kovisioonidel, psühholoogi nõustamisel osalemine; mitteformaalsemad kohtumised kolleegidega; enesejuhtimise oskuste õppimine jms) - Abistajana on meie vastutus ja kohustus hoida ennast korras, et saaksime olla abiks, toeks ja inspiratsiooniks teistele.

Põhjalikumalt tööülesannete kohta saab lugeda [pädevusraamistikust](#).

3. Noortegarantii tugisüsteemi juhtumikorraldus

Juhtumikorralduse eesmärk on noore (tagasi) toomine haridusellu ja/või tööturule selliselt, et inimene jääks hõivatuks ka pärast toe lõppemist. Noortele suunatud juhtumikorralduse käigus selgitatakse välja noore abivajadus ning vajadusel pannakse koos noorega paika edasine tegevuskava ning noore toetamine tegevusplaani elluviimisel.

Noortegarantii tugisüsteemi vaatest algab töö ennetusega ning lõpeb järeltoega.

NGTS juhtumikorralduse aluseks on:

1. [Juhtumikorralduse käsiraamat \(2006\)](#)
2. [Koostöömudel kohalikele omavalitsustele \(2021\)](#)
3. [Pädevusraamistik \(2024\)](#)

Juhtumikorraldus on kliendi individuaalsetest vajadustest lähtuv struktureeritud teenuste koordineerimise protsess, mis sisaldab:

- Noore hetkeseisu hindamist ning abivajaduse väljaselgitamist. Alaealiste noore puhul koos lastekaitsetöötajaga, täisealiste noorte puhul kasutades täisealise abivajaduse hindamist (TAH, üldjuhul 1–3 kohtumise jooksul);
- Noore toetamist jõudmaks talle sobivate teenusteni;
- Protsessijuhtimise vastutuse koondamist ühele võtmeisikule (otsustab võrgustik);
- Abisüsteemi efektiivsuse tõstmist, küsides noortelt tagasisidet osaletud teenuste kohta ning edastades seda vajalikele osapooltele.
- Juhtumipõhise võrgustikutöö koordineerimist.

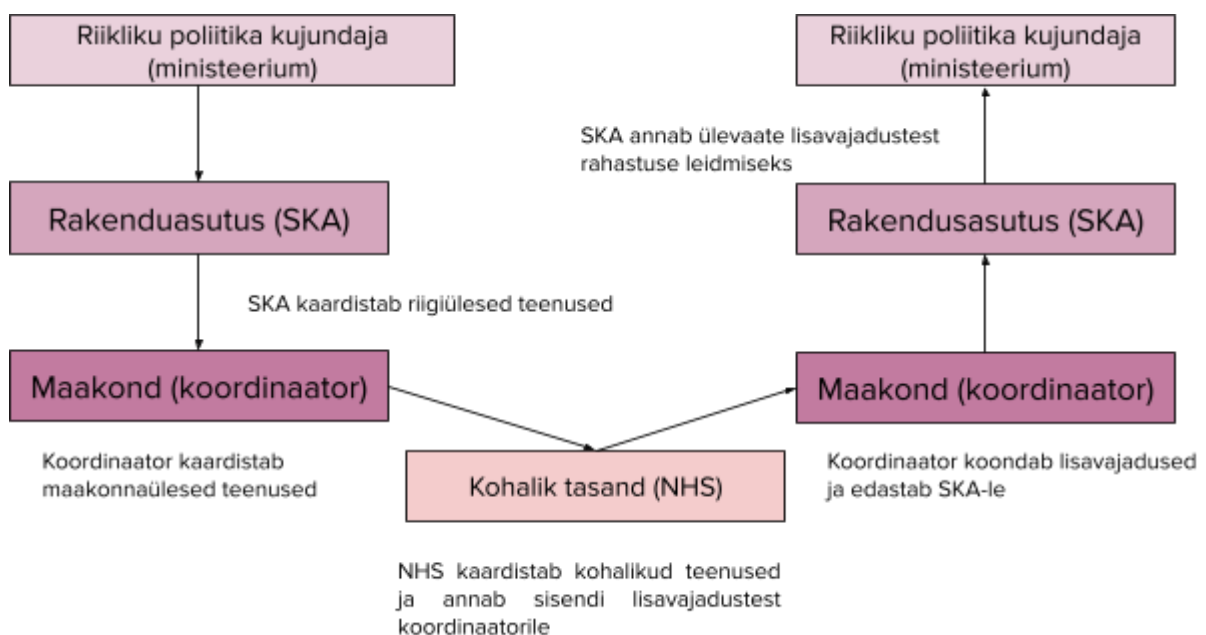
(Juhtumikorralduse käsiraamat, 2006).

3.1 Noore võimaluste ja koostööpartnerite kaardistamine KOVis

Tööga alustamiseks tuleb kaardistada enda KOV-i võimalused/olemasolevad teenused noorte toetamiseks kaheksas erinevas valdkonnas, mis tulenevad [koostööraamistikust](#):

- Tervisevaldkond
- Noortevaldkond (sh huvialade/ hobidega tegelemise võimalused, noortekeskuse jt noorsootöö võimalused, töötoad/tulevased üritused)
- Sotsiaalvaldkond (sh KOVi sisesed teenused, ISTE)
- Siseturvalisuse valdkond (sh politsei, kriminaalhooldus)
- Kultuurivaldkond
- Töö-ja karjääri valdkond (sh töötukassa võimalused, ettevõtjad, sh vabatahtliku töö pakkujad)
- Haridusvaldkond (sh haridustee jätkamise võimalused)
- Erinevates valdkondades tugiteenuse pakkujad

Võimaluste (teenuste, inimest, sündmuste, koolituste jms) kaardistamiseks tuleb info salvestada Excelisse või enda KOV-i andmekogusse. Seejärel võib infot jagada kohalikes infokanalites. Võimaluste kaardistus on oluline koostada noorte heaolu spetsialistil tööle asudes, selleks, et noortele jagada infot erinevatest võimalustest. Vt alljärgnevalt jooniselt.

3.2 Nooreni jõudmine

Nooreni jõudmise võimalused

STARi kaudu:

- IT-süsteemis välja tulnud noorte kontaktandmete kaudu; **NB! See on kõige esmane tegevus, millega tööd alustada.** Peale seire nimekirjade väljastamist kaovad noored nimekirjast automaatselt:
 - a. kui nad saavad 27-aastaseks. Sellepärast on kohe peale seire nimekirjade avalikustamist oluline pöörata esmalt tähelepanu 26-aastastele noortele.
 - b. Kui noorega avatakse juhtumimenetlus.
- Sotsiaaltöötaja juures olevad 18–29 aastased noored, kes vajavad lisatuge.
- Lastekaitsespetsialisti juures olevad 16–17a noored, sh asendushoolduselt väljuvad noored.

EHISe kaudu:

Alates 2025. aasta sügisest saab KOV EHIS-e kaudu nimekirjad 7–17-aastastest noortest, kes vastavad kolmele kriteeriumile:

- on 2-nädala jooksul koolist põhjuseta puudunud;
- on tekkinud õppevõlgnevused;
- kellele kool on tugimeetmeid pakkunud, kuid need ei ole toimunud.
- **NGTS saab tegeleda sellest nimekirjast noortega alates 16-eluaastast.**

Võimalused seire väliste abivajavate noorteni jõudmiseks on näiteks:

Koostööpartnerite kaudu:

- Töötukassa (pikaajalised töötud, kes vajaksid lisatuge);
- Kriminaalhooldaja (kriminaalhoolduselt väljuvad noored, kes vajaksid lisatuge);
- Ja teised koostööpartnerid näiteks noorsootöötaja, sh mobiilne noorsootöötaja (edaspidi MONO töötaja), politseinik, vm;

Koostöös võrgustikuliikmetega korraldada sihtgrupi huvidele vastavaid temaatilisi üritusi (infopäevi, messe, koolitusi jmt), mis võimaldab noori võimaluste osas teavitada. Koostööpartneritega regulaarsed kohtumised ja kindlad kokkulepped.

Teavitustöö

Võimalus nooreni jõuda ka läbi teavitustöö, tänu millele noor või tema lähedane pöördub ise noorte heaolu spetsialisti poole (sh läbi sotsiaalmeedia, kogukonna üritustel NGTS-i tutvustamine, MONO tänavatöö jne).

Sotsiaalmeedia:

- Noortega kontakti võtmine ja info jagamine läbi sotsiaalmeedia konto. Lisaks noorele jõuda infoga ka kogukonnani või lapsevanemateni.
- NGTS teenuse ja võimaluste tutvustamine kogukonnale laiemalt.
- NHS-ina sotsiaalmeedias infomaterjalid leiad [siit](#).

Paberkandjal info levitamine:

- Plakatite/infovoldikute jm info jagamine võrgustiku liikmetele.
- Reklaamid ja kampaaniad avalikes kohtades (sh kohalikus lehes).

Nii seirevälistele kui ka seirest välja tulnud noortele tuge pakkudes tuleb noorega alustada menetlus STAR-is. Kui tegu on seirevälise noorega tuleb menetluse alustamiseks küsida noore isikukoodi ja nõusolekut andmete töötlemiseks (piisab suulisest nõusolekust, kui KOV-is ei ole kokkulepitud teisiti). Alaealiste puhul **teavitatakse** lapsevanemat noorega kontakti võtmisest. Lähtutakse Lastekaitse seaduse 34² isikuandmete töötlemise põhimõtetest, mis sätestab, et võime lapse abivajaduse hindamiseks ja sobiva abi osutamiseks tema andmeid töödelda, seejuures lähtudes esmajoones lapse huvidest. Seetõttu pole eraldi nõusoleku küsimine lapsevanemalt vajalik, kuid vajalik on lapsevanemat teavitada.

Oluline on, et piirkonna abivajavad noored oleksid teadlikud omaavalitsusse pöördumise ja abi saamise võimalusest. Seirest välja tulnud noortele saata STAR-i kaudu infokiri või võtta muul viisil ühendust ja märkida see STAR-i. Teavitustööd tehakse noorte suunal, kes ei tööta ega õpi, kuid juhul, kui KOV-i pöördub noor, kes antud hetkel on hõivatud, kuid siiski vajab abi, siis alustab noorte heaolu spetsialist temaga menetlust.

3.3 Esmakohtumine

STAR-is võib noorega alustada menetluse, kui on selgunud, et noor vajab abi ja temaga on kokku lepitud kohtumine (sh kohtumised veebis). Kui noor pöördub ühe küsimusega ning kohtumist kokku ei lepita, siis menetlust ei alustata. Meeles aga tuleks pidada seda, et tegemist on haavatava sihtrühmaga ning teenuse alustamisele võib kuluda rohkem aega (täiendavaid küsimusi).

Esmakohtumiseks eelistada silmast silma kohtumist, kuid kui see ei osutu võimalikuks, võib see toimuda nt videokõne või telefoni vahendusel. Esmakohtumise jaoks on valminud [õppevideo](#).

Ettevalmistus esmakohtumiseks:

1. Tutvumine noore infoga (nt STAR-is, info küsimine võrgustiku liikmetelt jms)
2. Mõtle läbi, milliseid [töölehti](#) soovid kasutada kohtumise jooksul.
3. Pane võimalusel valmis tegevusvahendid, mis võiksid olla abiks vestluse arendamisel (tunnete kaardid, lausete lõpetamise kaardid jne).
4. Püüa enne kohtumist leida uued sobivad kohtumise ajad, mida noorele välja pakkuda.

Esimese kohtumise jooksul on oluline luua usalduslik kontakt. Selgita välja noore motivatsioon ja hetkeolukord. Noore olukorra kaardistamiseks läbi täiesealise abivajaduse hindamise võib lisaks kasutada mõnda töölehte [siit](#).

Esmakohtumisel:

- Tutvusta ennast ja teenust (sh teenuse kestust ja teenuse saamise tingimusi, teenus on vabatahtlik). Teavita noort, et 6 kuus peale tegevuse lõppu võib Statistikaamet pöörduda noore poole e-posti teel, et küsida noorelt projekti mõju kohta.
- Tee noorega kokkulepped (märkmed, kohtumise pikkus, andmete töötlus, konfidentsiaalsus jms).
- Noore ootuste kaardistamine.
- Tunne huvi, millega noor igapäevaselt tegeleb, olles hinnangutevaba. Mis talle huvi pakub?
- [Hetkeolukorra kaardistus](#) (võib täiendada vastavalt vajadusele, võttes aluseks täiesealise abivajaduse hindamise).

- Millised on noore varasemad kogemused (sh tunnusta varasemaid jõupingutusi) ja tehtud sammud muutuse loomiseks (mis on suurimad takistused)?
- Küsi noorelt, millist infot ta vajaks (nt vajalike teenuste, õppimisvõimaluste, tööga seonduva jms kohta).
- Milliste muutuste või eesmärkide poole noor hetkel püüdleb ([eesmärkide seadmise tööriistad](#)).
- Järgmiste kohtumiste aja ja sageduse kokkuleppimine (anna noorele kinnitust, et on oodatud tagasi).

Kui noor ei ole motiveeritud? Kasuta [motiveeriva intervjuerimise metoodikat](#):

- Tunnusta teda selle eest, et ta kohtumisele kohale tuli.
- Kuula noort. Peegelda talle tagasi, mida sa kuuled ning mida sa näed tema olekust. Tunnusta tugevusi, mida märkad noore juures.
- Taga turvalisus ([traumateadlik lähenemine](#)).
- Leidke eesmärgid, mis oleksid jõukohased ja vastaks noore vajadusele.

3.4 Nõustamise struktuur

Nõustamise soovituslik struktuur on 6+6 kuud:

1. 6 kuud teenust, kus kohtumine on vähemalt iga 2 nädala tagant:
 - Nõustamisprotsessi käigus toetatakse noort tema eesmärkide saavutamisel, analüüsitakse ja hinnatakse noore olukorda (sh tegevusplaanis püstitatud eesmärkide täitmist).
2. Tööle minekul 6 kuud jätkutugi tööl püsimiseks, kus noorega võetakse ühendust:
 - Esimesel kuul - küsi noorelt, kuidas tal läheb, kas on jätkuvalt tööl.
 - Kolmandal kuul - kontrolli TÖR-ist, kas noor on tööl.
 - Kuuendal kuul - küsi noorelt, kuidas tal läheb ning kontrolli TÖR-ist, kas noor on jätkuvalt tööl.
Jätkutoe eesmärk on, et noor **püsiks tööl**. Seega uurime noore käest, kuidas tal tööl läheb, kas on esinenud muresid, kas ta vajab veel tuge jms.
 - Kui noor on jäänud oma eesmärgile kindlaks, siis lõpetame koostöö (sh STARis menetluse).

3. Tulemuse hindamine. Noore abivajadust hinnatakse teenusele tulles ja teenuse lõpus. Selle tulemusena saab hinnata kuidas tema abivajadus on vähenenud ka siis, kui ta pole suundunud tööle ega haridusse

NB! Hindamist on sellisel viisil võimalik läbi viia peale STAR2 arenduste jõustumist 2025. aasta lõpuks.

Nõustamise ajaraami osas tuleb lähtuda individuaalsetest vajadustest, kuid noore parimaks toetamiseks tuleb esimesel kohtumisel leppida noorega kokku kohtumiste sagedus ning koht. Soovituslik kohtumiste sagedus on kuue kuu jooksul vähemalt iga kahe nädala tagant. See annab noorele struktuuri ning aitab eesmärkidel silma peal hoida. Kindlasti tuleb hinnata iga noort eraldi ning koos noorega panna paika plaan, mis sagedusega on ta valmis kohtuma.

Noorega kohtumisi planeerides tuleb tähelepanu pöörata ka enesehoiule. Püüda jälgida, et 20–30% tööajast kuuluks enesehoiule. Noorega kohtumiste vahel tuleb varuda piisavalt aega, et korraks puhata ning lülituda ümber järgmisele teemale. Peale iga kohtumist tuleb planeerida aega andmete talletamiseks ja info analüüsimiseks.

3.5 Kohtumiste teemad ja meetodid

Noorega kohtumine võib käsitleda erinevaid teemasid. Suunis on lühidalt käsitleda kõiki teemasid, kuid **fookusesse võtta need, mis tulenevad noore enda soovidest ja vajadustest.**

Lühidalt kõikide teemade ülevaade, vastavalt täiseelse abivajaduse hindamisele:

1. SUHTLEMINE:

- 1.1. Eesmärkide seadmine - sisaldab ka vahehindamisi eesmärkideni jõudmise kohta.
 - 1.1.1. Soovituslik kasutada töölehti Minu unistus ja Minu oskused, anded, võimed. See annab aluse noore tundma õppimisele ning sealt edasi saate koos vaadata eesmärkide seadmise poole.
 - 1.1.2. Eesmärkide seadmisel võid kasutada GROW mudelit või "Fookuse kaart "töölehte". Eesmärgi sõnastamisel mõtle viis korda, miks see on minu jaoks oluline.
 - 1.1.3. Eesmärgi seadmisel ei ole oluline ainult eesmärk, vaid ka tegevuskava. Konkreetsed sammud aitavad jõuda eesmärgini ja hoiavad motivatsiooni kõrgemal.

- 11.4. Kui noor ei tea, mida eesmärgiks seada. Kasuta eluratas töölehte. Selleks on kaks varianti, [täpsemalt loe siit](#).

1.2. Sotsiaalsed suhted

- 1.3. Toetav ja turvaline sotsiaalne võrgustik toetab noore toimetulekut. Inimene õpib sotsiaalsetes olukordades toime tulema läbi selle, mida ta on näinud ja kogunud, kui kogemused ei ole toetavad, siis on tal ka hiljem ise raskusi suhete loomisel.

Teema käsitlustes noorega arutada, kuidas luua suhteid, kuidas hoida suhteid ning kuidas lahendada erinevaid konflikte. Loe lisa [taastavast õigusest siit](#).

1.4. Enesejuhtimine, väärtused

- 1.4.1. Oskus reguleerida oma mõtteid, tundeid, motivatsiooni ja laiemalt ka suhteid. Tõhusam eneseregulatsioon võimaldab kasutada enda vaimseid ressursse otstarbekamalt. Näiteks saadud informatsiooni ja oma mõtteid läbi töötada ning planeerida selle asemel, et impulsiivselt reageerida ning emotsioone välja elada.
- 1.4.2. Enesejuhtimine on tugevalt seotud aja juhtimise ning prioriteetide seadmisega. Kui noorel on liiga palju tegevusi ning ta tunneb, et ei tea, mis on oluline ja millele fookus panna, siis tee temaga koos läbi [Eisenhoweri maatriks](#).
- 1.4.3. Võid kasutada noorega töölehte "[Minu väärtused](#)" või "[Bilansi \(muutuste\) tabelit](#)"

2. VAIMNE TERVIS

- 2.1. Vaimse tervise probleemide korral on oluline hinnata noore seisundit, kui ta ei ole veel sobivat abi saanud, siis suunata kindlasti sobiva abini.
- 2.2. Vaimse tervise probleemide puhul esmalt kontakt perearstiga, kes saab edasi suunata vaimse tervise õe või psühhiaatri juurde. [Peahea nõustamine](#) on 12-26 aastastele noortele, kes tunnevad, et neil on vaimse tervisega probleeme. Nõustamine on noortele tasuta.
- 2.3. Sõltuvused
- 2.3.1. Noorte toetamiseks sõltuvustega toimetulekul on oluline luua usalduslik suhe noorega, pakkuda emotsionaalset tuge ning aidata neil leida tervislikke alternatiive eneseväljenduseks ja ajaveetmiseks.
- 2.3.2. Vajadusel tuleks noor suunata professionaalsele abile, nagu psühholoog, nõustaja või muudele teenused.

- 2.3.3. Rohkem sõltuvuste ja sõltuvushäirete kohta saad lugeda siit: [sõltuvuste ja sõltuvushäirete abi](#)
- 2.3.4. [Uimastiennetus Eestis](#) - siit dokumendist on leitavad toimivad ennetavad meetodid sõltuvuste ennetamiseks. Vaata ka [Narkootikumidest, riskide vähendamisest ja abi võimalustest](#)

3. FÜÜSILINE TERVIS

- 3.1. Selgita noorele, et haiguste ennetamine hõlmab teadlikkuse tõstmist tervisekäitumise olulisusest ning varajaste riskitegurite märkamist. Ennetustegevused aitavad vähendada pikaajaliste terviseprobleemide tekkimise riski ja toetavad üldist toimetulekut igapäevaelus. [Haiguste ennetamine](#)
- 3.2. Selgita noorele, et tasakaalustatud ja regulaarne toitumine on füüsilise ja vaimse heaolu oluline eeldus. Toitumisharjumused mõjutavad energiataset, keskendumisvõimet ning õpi- ja töövõimekust. [Toitumine](#)
- 3.3. Selgita noorele, et piisav ja kvaliteetne uni on vajalik organismi taastumiseks ning vaimse tasakaalu hoidmiseks. Unepuudus võib mõjutada meeleolu, otsustusvõimet ja üldist tervist, suurendades riski õppimis- ja käitumiskusteks. [Uni](#)
- 3.4. Regulaarne liikumine toetab füüsilist arengut, vastupidavust ja üldist tervislikku seisundit. Igapäevane kehaline aktiivsus aitab ennetada terviseriske ning soodustab stressi maandamist ja heaolu suurenemist. [Igapäevane liikumine](#).

4. HÕIVATUS

- 4.1. [Karjäär ja õpimotivatsioon](#)
 - 4.1.1. Tutvusta noorele töötukassa võimalusi - [Töötukassa](#) ja [Minukarjäär.ee](#). Samuti on oluliseks tööriistaks [Oskuste kompass](#).
 - 4.1.2. Kaardista noore huvid ja oskused. Võid kasutada ka töölehte - [minu karjääriplaani](#).

5. VABA AEG JA HUVITEGEVUS

- 5.1. [Huvid ja hovid \(eesmärgistatud vaba aeg\)](#)
 - 5.1.1. Eesmärgistatud vaba aja veetmine aitab arendada uusi oskusi, avastada uusi tegevusi ja säilitada vaimset heaolu. Pakub eduelamusi ja eneseteostusvõimalusi.
 - 5.1.2. Hobidega tegelemine aitab hoida noore vaimset tervist ning saavutada parema töö- ja puhkeaja tasakaalu.
 - 5.1.3. Mõttele koos noorega - [Miks ja kuidas tegeleda huvitegevusega?](#)

5.2. Rahvusvaheliskus

- 5.2.1. Kui noor väljendab soovi minna välismaale, siis kaasata piirkonna noorsootöötaja, kes saab täpsemalt võimalusi selgitada, selle kohta saad rohkem lugeda [siit](#).

6. IGAPÄEVAELU TOIMINGUD

7. Rahatarkus

- 7.1. Rahatarkus ehk finantskirjaoskus on oskus rahaga ümber käia. See on oskus ja teadmine, kuidas teha rahaga tarku valikuid. Rahatark inimene suudab teadlikult korraldada oma rahaasju ja mõistab, et oma hea majandusliku käekäigu eest saab vastutada vaid tema ise.
- 7.2. Eelarve on finantsplaan, mis peegeldab oodatud tulude ja kulude taset arvestades tuleviku plaanidega. Eelarve koostamine aitab hoida sissetulekud ja väljaminekud tasakaalus, hoida kulutamine kontrolli all, vältida võlgadesse sattumist, planeerida finantseesmärkide jaoks kogumist.
- 7.3. [Viie sammuline plaan raha asjade korda seadmiseks](#).
Vaata koos noorega rahatarkuse videot "[Unistades õnnelikuks](#)".

Vestlust toetavad töölehed leiad [siit](#).

Noorega erinevaid teemasid läbides võimestatakse noort. **Võimestamise** eesmärk on teha nähtavaks inimese omadused, oskused ja tegutsemisvõime. Noorega koostöös teadvustatakse järjepidevalt, kuivõrd oluline on, et noored langetaksid oma elu puudutavad otsused ise.

Võimestamise meelespea

- Iga inimene on oma elu asjatundja.
- Too nähtavaks noore enda lugudes need positiivsed oskused, mis tal on olemas.
- Märka ressursse noore ümber.
- Seisa noore õiguste eest.
- Loo ligipääs teabele (lähtu info jagamisel noore võimekusest infot omastada, ära anna liiga palju infot korruga).

Põhimõtted, mida kasutada noore nõustamisel

- [Noortekeskne lähenemine](#)

- [Motiveeriv intervjuerimine](#)
- [Traumateadlik lähenemine](#)
- [Usalduse ehitamine](#)
- [Tugevustel põhinev lähenemine](#) (nt tugevuste kaardid)

3.6 Teenustele suunamine

Noorte heaolu spetsialist toetab noort vajaduse korral sobivate riiklike ja/või KOV-i teenuste taotlemisel ning viib kokku noore ja abi osutajad. Samuti on noorel oluline jõuda töötukassasse arvele võtmisele (va juhul kui tal on veel õppimiskohustus). Teenustele suunamine eeldab NHS-i poolt loodud teenuste kaardistust, millised võimalused on piirkonnas lisateenuste jaoks olemas.

Noorte heaolu spetsialisti roll teenustele suunamisel:

1. Jälgib, et noor saab teenuseid, kuhu NHS on ta suunanud (määratud mahus ja järjekorras). Jälgida noore võimekust ning lähtuda tema esmastest vajadustest (mitte suunata liiga paljudele teenustele korraga).
2. Kui pakutavad teenused sisaldavad omakorda juhtumikorraldust, ei anna KOV-i noorte heaolu spetsialist vastutust juhtumiplaani üldise täitmise eest teenustega kaasatulevatele spetsialistidele, vaid jääb ise hoidma nõkatusvaadet juhtumiplaani elluviimisest. Küll aga tuleb koostööpartneriga teha tihedat koostööd, et vähendada tegevuste dubleerimist.
3. On noorega regulaarselt ühenduses ning teeb vahehindamisi sõltumata sellest, millist teenust noor parasjagu saab.

3.6.1 Toimetulekutoetus ja sotsiaaltoetus

[Toimetulekutoetuse](#) eesmärk on isikute iseseisvat toimetulekut soodustava ajutise abimeetmena leevendada abi vajavate isikute ja perekondade materiaalsel puudust, tagades minimaalsed vahendid esmavajaduste rahuldamiseks. Toimetulekutoetus on riiklikult reguleeritud toetus, mille taotlemise, määramise ja maksmise tingimused on üle Eesti ühesugused (kehtestatud [Sotsiaalhoolekande seadus](#) edaspidi SHS, § 131-135).

Sotsiaalhoolekandeline abi on sotsiaaltoetuste, vältimatu abi ja muu abi andmine, mille eesmärk on toetada inimese iseseisvat toimetulekut ja töötamist ning aktiivset

osalust ühiskonnaelus, ennetades sealjuures sotsiaalsete probleemide tekkimist või süvenemist üksikisiku, perekonna ja ühiskonna tasandil.

Toome ühe päriselu näite:

Noor, 18-aastane, ei õpi ega tööta. Kodune olukord on kriitiline, seal elada pole võimalik. Kuna puudub sissetulek, siis ainus võimalus on hetkel elada sõbra juures. Noore sissekirjutus on ühes KOV-is, eluruum asub aga teises.

Kui KOV enda kehtestatud toetused on seotud sissekirjutusega, siis toimetulekutoetus on selline toetus, mis **ei ole sissekirjutusega seotud**. Toimetulekutoetust tuleb maksta sellel KOV-il, kelle territooriumil asub elamispind, mille eest toetust saada soovitakse. Kirjeldatud noore puhul, kui ta soovib toimetulekutoetust taotleda, moodustab ta tõenäoliselt sõbraga ühise leibkonna. See tähendab, et toimetulekutoetuse määramisel võetakse arvesse mõlema noore sissetulekud ja eluasemekulud. Toimetulekutoetuse ja võimalike sotsiaaltoetuste kohta täpsema info saamiseks tuleb pöörduda oma KOV-i sotsiaaltöötaja poole.

SHS § 5 alusel on kohustus sotsiaalteenuste, sotsiaaltoetuste, vältimatu sotsiaalabi ja muu abi andmist korraldada isiku rahvastikuregistrisse kantud elukoha järgsel kohalikul omavalitsusel.

3.7 Teavitamiskohustus

Nõustamised noorega peavad olema konfidentsiaalsed, et tekiks usaldus. Kuid on mõned erandid, mida tuleb meeles pidada. Suitsiidiriski hindamise ja teavitamise kohta saad rohkem lugeda [siit](#).

Kui on oht noore elule või noore kaudu kellegi teise elule, siis on NHS-il teavitamiskohustus!

Õigusrikkumisest teavitamine:

- Võimalus on leppida esimesel kohtumisel noorega kokku, et noor ei tohi toime panna õigusrikkumisi. Näiteks võib noorega allkirjastada [kukkulepete dokumendi](#), kus lisaks sellele, et ta lubab õigust mitte rikkuda lubab ta ka kokkulepitud ajal kohtumistele kohale tulla jne.
- Kui noor siiski jagab meiega oma õigusrikkumist hindab juhtumikorraldaja olukorda:

- a. Teavitamiskohustus on esimese astme kuritegude puhul, mille varjamine ja toimepandud teost mitteteatamine on kriminaalkorras karistatav. Esimese astme kuriteod on süüteod, mille puhul ettenähtud tähtajaline vangistus üle viie aasta või eluaegne vangistus. Ehk siin me räägime kuritegudest, mitte väärtegudest. Seda ütleb meile ka Karistusseadustik § 306 varjamine ja § 307 mitteteatamine.
- b. Kui tegemist on väärteoga või olukorraga, kus noor tarvitas nt narkootikume, hindame olukorda, kas noorel on sõltuvusprobleemid, kas ta proovis, miks ta proovis, kas talle meeldis, mis oleksid alternatiivsed tegevused, et ta enam aineid ei tarbiks, nt aitame noorel leida uut keskkonda, uusi hobisid jms. Julgustame noort pöörduma vajadusel vaimse tervise spetsialisti poole ja tutvustame sõltuvusnõustamise võimalusi.
- c. Alaealiste puhul on igal isikul kohustus teavitada abivajavast lapsest (LastKS § 27 lg 1). § 27 lg 2 Abivajavast lapsest tuleb viivitamata teatada kohaliku omavalitsuse lastekaitse spetsialistile või lasteabitelefoni 116 111. Ka mustalt töötamise ja õigusrikkumiste näited on siin kohased. Küll aga hindame olukorda, kui noor nt niitis naabrimehele muru, siis ei ole asjakohane sellest teavitada.

Mitteametlikult töötamine

- Teavitame noort ohtudest ([Miks keelduda ümbrikupalgast | Maksu- ja Tolliamet](#)).
- Juhul kui ettevõtte võtab noori tööle mustalt, siis noor ei ole õigusrikkuja vaid seda on ettevõtja ning soovime sellest teavitada: vihje@emta.ee ja on mõistlik teavitada ka tööinspeksiooni aadressil vihje@ti.ee (saab teha ka anonüümselt).
- [Tööinspeksiooni](#) pädevuses on kontrollida noorte töö- ja puhkeaega, ohutusnõudeid, kas leping on sõlmitud kirjalikus vormis ja muid nõudeid, mis tulenevad seadusest. Alati saab ka spetsialistina helistada (anonüümselt) Tööinspeksiooni nõustamisteenusele 640 6000, et saada nõu.

3.7 Jätkutugi ning juhtumi ja koostöö lõpetamine

Peale eesmärkide saavutamist hoitakse menetlust STAR-is avatuna vastavalt vajadusele veel kuni 6 kuud, et pakkuda noorele jätkutuge, kui noorega pole kokkulepitud teisiti. Jätkutoe perioodil jälgib NHS noort, kuidas noorel läheb esimesel kolmandal ja kuuendal kuul. Vajadusel võib noore seisu kontrollida [Töötamise registrist](#). Soovituslik jätkutugi peale tööle minekut:

-
1. Esimese kuu jooksul peale tööle minekut - uurime noorelt, kuidas tal läheb, kas töö sobib talle ning anname märku, et kui tal tekib muresid, võib ta meie juurde tagasi pöörduda.
 2. Kolmandal kuul - uurime TÖR-i, kui noor on endiselt tööl pole vajalik noorega lisaks ühendust võtta, kui noorega pole kokkulepitud teisiti.
 3. Kuuendal kuul - uurime TÖR-i, kui noor on endiselt tööl pole vajalik noorega lisaks ühendust võtta, kui noorega pole kokkulepitud teisiti.

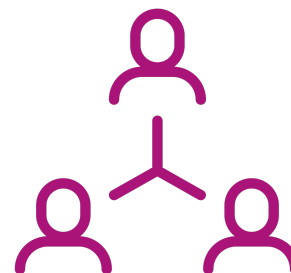
Juhtum lõpetatakse STAR-is kui :

1. noorega on eesmärgid saavutatud ning 6 kuud on nõustamise lõpetamisest möödas;
2. kui juhtumiga ei ole enam võimalik töötada (nt ei saa enam noorega ühendust, kolis ära jms).

4. Võrgustikutöö

Võrgustikutöö aluseks on:

1. [Koostöömudel kohalikele omavalitsustele \(2021\)](#)
2. [Võrgustikutöö etapid \(nt Ringist Välja mudeli näitel\)](#)
3. [Eelnev kaardistus piirkonna võimalustest](#)

Võrgustikutöö on **kokkulepitud eesmärkidel süstemaatiliselt toimuv asutuste vaheline koostöö**, milles sisaldub ühine kitsaskohtade kaardistamine, analüüsimine ja kirjeldamine, võimalike lahenduste leidmine, olemasolevate ressursside jagamine ja juhtumipõhine aktiveerumine. Võrgustikutöö saab mudeli vaatest toimida nii asutuste, omavalitsuse, piirkonna, maakonna kui ka riiklikul tasandil.

[Koostöömudel kohalikele omavalitsustele \(2021\)](#)

Toimivat võrgustikutööd iseloomustavad **liikmete omavaheline usalduslik suhe, koosloomine, autonoomsus ja juhitud kommunikatsioon.**

[SA LAPSE HEAOLU ARENGUKESKUS 2021](#)

Noorte heaolu spetsialisti ülesandeks on võrgustikutööd nii juhtida kui ka erinevates võrgustikes osaleda. NGTS-is jaguneb juhitud võrgustikutöö kolmeks:

- **Tuumikgrupid (juhtumipõhine võrgustik)**, kes tegelevad intensiivsemalt ühe konkreetse juhtumi lahendamisega. Noore heaolu spetsialisti tööülesannete hulka kuulub eelkõige juhtumipõhiste võrgustike koordineerimine ning pidev suhtlus noorega. Sealjuures tuleb arvestada noore lähivõrgustiku tähtsust (pere, sugulased, tuttavad, sõbrad). Vastavalt noore juhtumile saab tänu tuumikgrupile aktiveeruda laiem koostööpartnerite koostöö ehk laiem võrgustik.
- **Noorte heaolu spetsialistidest koosnev võrgustik** maakonna- või maakondade üleselt. Noorte heaolu spetsialistide võrgustik toob ühised murekohad ühtsele lauale kokku, tänu millele saab otsustada laiema võrgustiku loomise vajaduse üle.
- **Laiem võrgustik**, mis vaatab noorte probleeme laiemalt ning püüab leida valdkondade üleseid ja ennetavaid lahendusi. Laiem võrgustik võib olla nii KOV-i põhine kui ka maakonnaülene, viimasel juhul veab võrgustikku maakonnaülene NEET-olukorras noorte temaatikat juhtiv koordinaator kaasates oma piirkonna noorte heaolu spetsialiste.

Nii tuumikgruppi kui ka laiemasse võrgustikku kaasatakse vastavalt vajadusele inimesed 8 erinevast valdkonnast:

4.1 Tuumikgrupid

Tuumikgrupid ehk juhtumipõhised võrgustikud on mõeldud konkreetse juhtumi intensiivseks lahendamiseks. Tuumikgruppi kuuluvad osapooled, kellel on seoses NEET-olukorras või NEET-riskis noortega omavalitsuses oma tööülesannetest tulenevalt roll konkreetse juhtumi lahendamises ehk spetsialistid, kes otse tegelevad noortega. Grupi liikmed kohtuvad tihedalt ja tegelevad nii valdkonna strateegilise suunamise kui konkreetsete juhtumite lahendamisega. (Koostöömudel 2021)

Tuumikgrupi soovituslik meeskond:

1. Tuumikgrupi eestvedaja (juhtumi algataja) ehk noorte heaolu spetsialist, kui juhtumipõhiselt pole otsustatud teisiti. NB! Alaealiste puhul on protsessijuht üldjuhul lastekaitsespetsialist.
2. Tervisevaldkonnast: nt perearst, pereõde, psühholoog, Peasjade esindaja, rehabilitatsiooni esindaja, terapeutid, vaimse tervise õde vm.
3. Noortevaldkonnast: nt noorsootõtaja, mobiilse noorsootöö (MONO) spetsialist, huvihariduse esindajad (treenerid, juhendajad), kolmanda sektori noorsootõtajad (MTÜd) vmt.
4. Sotsiaalvaldkonnast: nt lastekaitsespetsialist ja/või sotsiaaltöötaja, pere tugiisik vmt.

5. Siseturvalisuse valdkonnast: nt politseinik, kriminaalhooldaja, prokuratuur, õigusrikkumise taustaga noortega tegeleva programmi esindaja (nt STEP-programm) vmt.
6. Haridusvaldkonnast: nt kutsekoolide esindaja, täiskasvanute gümnaasiumi esindaja, omavalitsuse haridusvaldkonna spetsialist, muu kooli esindaja, hariduse tugiteenuste keskuse esindaja või muu piirkondlik kompetentsi keskuse esindaja vmt.
7. Töö- ja karjäärivaldkond: nt töötukassa esindaja (karjäärispetsialist/ juhtumikorraldaja), piirkonna ettevõtja, kolmanda sektori esindajad (MTÜ-d), omavalitsuste liidu esindaja vm.
8. Kultuurivaldkond: nt kultuuri- ja/või kogukonnakeskuse esindaja, piirkonna kultuuriedendaja vmt.
9. NEET-riskis (st veel haridusasutuse nimekirjas olevate) noorte puhul omavalitsuse haridusvaldkonna spetsialist, üldhariduskoolide tugispetsialistide esindaja (nt sotsiaalpedagoog, psühholoog, kooli tervishoiutöötaja), Rajaleidja võrgustiku esindaja, alaealise puhul lastekaitsespetsialist.

Noorte juhtumitega töötav meeskond võib varieeruda, sõltudes konkreetse noore olukorrast, lahendusvajadustest ja eesmärkidest. Jägida, millises valdkonnas noor enim tuge vajab ning nendest valdkondadest kaasta tuumikusse liikmeid.

Lisaks meeskonnale peab olema kaasatud noor ja/või lähivõrgustiku liige (nt pereliige, sõber, tuttav vm).

Soovitav on luua üks regulaarselt kohtuv tuumikgrupp, kus iga valdkonna esindaja saab juhtumipõhiselt soovitada, keda enda valdkonnast kaasata ning mille liikmed võivad piirkonna põhiselt täita ka laiem vörgustiku rolli.

4.2 Laiem võrgustik

Laiema võrgustiku liikmeteks on osapooled, kellel on oluline roll noorte märkamisel ja/või nende lahendusvajaduste rahuldamisel ja/või kelle töö jaoks on NEET-teemaga kursis olemine kasulik, kuid kel pole vajalik osaleda tuumikgrupi töös (Koostöömudel 2021).

Laiema võrgustiku liikmed kohtuvad valdkonna strateegilise pildiga kursis olemiseks ja arengusuundade kokkuleppimiseks panustamiseks harvemini, ehkki regulaarselt. Jooksvalt on nad kaasatud lahendusvajaduste leidmisele konkreetsete noorte puhul, kelle aitamiseks on just neil kompetents ja ressursid (Koostöömudel 2021).

Laiemasse võrgustikku võivad kuuluda nt:

1. Koostöövõrgustiku eestvedaja ehk noorte heaolu spetsialist ja/või maakonnaüleline NEET-olukorras noorte teematikat juhtiv koordinaator.
2. Tervisevaldkonnast: valdkonna juht omaavalitsuses, terviseedendaja, rahvatervise spetsialist.
3. Noortevaldkonnast: valdkonna juht omaavalitsuses, nt noortekeskuse juht, maleva korraldaja, õpilasesinduste või noortevolikogu esindaja.
4. Sotsiaalvaldkonnast: valdkonna juht omaavalitsuses, sotsiaalprobleemidega tegeleva programmi esindaja.
5. Siseturvalisuse valdkonnast: politseinik, kriminaalhooldaja, õigusrikkumise taustaga noortega tegeleva programmi esindaja (nt STEP-programm).
6. Haridusvaldkonnast: valdkonna juht omaavalitsuses, nt haridusameti juht; haridusasutuste nagu täiskasvanute gümnaasiumi või kutsekooli esindaja.
7. Töö- ja karjäärivaldkond: nt töötukassa karjääri valdkonna juht, noortevaldkonna juht vmt.
8. Kultuurivaldkond: valdkonna juht omaavalitsuses, nt kultuuriameti juht, kultuurikeskuse juht, kogukonna edendaja vmt.
9. Asjakohased avaliku sektori ja eraõiguslike tugiteenuste juhid.

Oluline on tähele panna, et see, kes võrgustikku **juhib** ja keda võrgustikku **kaasata** oleneb probleemist, mida lahendatakse. Valdkonna laiemad probleemid võivad selguda juhtumite põhiselt ehk siis kui tuumikgrupid on läinud töösse. Kui selgub, et sama probleemkoht on maakonnaülelset kõikides omaavalitsustes, siis on eesmärgipärasem see lahendada maakonnaülelset, kaasates vajalikke osapooli ka otsustajate näol. Seega laiema võrgustiku kokkukutsumine on vajalik, kui mõni probleem vajab ülesemat lahendust või otsust. NHS-i ülesanne siinjuures on anda sisendit maakondlikele koordinaatoritele ja vajadusel olla võrgustikku kaasatud.

Nt: KOV-ides on suur osakaal vaimse tervise probleemidega noorte osas, kõrge rändesaldo ehk noored liiguvad maakonnast ära, maakonnaülese ühise kommunikatsiooni korraldamine noorte võimaluste osas, noorte toetamise ühise valdkondadeülese strateegia väljatöötamine vms.

Konkreetsete NEET-olukorras noori puudutavate laiemate küsimuste lahendamine võib olla NHS-i töölaual, kui ta enda pädevused seda lubavad. Nt: terviseteadlik NHS saab eest vedada noorte liikumisharjumusi toetavaid tegevusi KOVis või piirkonnas.

4.3 Võrgustikukohtumiste etapid

Nii tuumikgrupi kui ka laiema võrgustiku moodustamise, juhtimise ja järeltegevuste sammud jagunevad nelja erinevasse etappi:

1. **Eeltöö** - hõlmab kogu info kogumist ja vajalike osapoolte kaasamist.
2. **Kohtumise ettevalmistus** - kindla kava loomine, ruumi valimine, eesmärgi sõnastamine jne.
3. **Kohtumise käigus** - esmalt tutvutakse võrgustikuga omavahel. Seejärel selgitatakse välja tegelik probleemkoht ning püütakse leida võrgustikust ressursse, mis aitaks olukorda lahendada, vajadusel lisatakse võrgustikku liikmeid. Luuakse kindlad kokkulepped.
4. **Järeltegevusena** - täidab igaüks võrgustikus kokkulepitud rolli.

1 EELTÖÖ

- Noortele vajalikke võimalusi või teenuseid pakkuvate olemasolevate koostööpartnerite väljaselgitamine ja kaardistamine. Soovitame kaardistada kõik sihtgrupiga seotud toetused ja teenused, mida piirkonnas on võimalik pakkuda, sh omavalitsuste ülesed, maakondlikud ja riiklikud. (vt pt [Noore võimaluste ja koostööpartnerite kaardistamine KOVis](#)).
- Kaardistada probleem, mis vajab lahendust. Erinevaid meetodeid probleemi kaardistamiseks leiad [siit](#).
- Konkreetse juhtumi/ülesema probleemi lahendamiseks teha valik, keda kindlasti kaasata.
- Mõtesta lahti vorm, mida peaks kasutama (kindel mudel, arendustegevus vms).
- Tee selgeks, kes saab võrgustikutöö juhiks ning hakkab võrgustiku eest vedama.

2 ETTEVALMISTUS

- Läbirääkimised kaasatavate osapooltega. Partneritega suhtlemise ja võrgustiku arendamise edukuse märksõnaks on **proaktiivsus**. KOV-i noorte heaolu spetsialist on ise aktiivne suhteid ja koostööd sõlmima ja arendama.
- Noore kaasamisel tuleb alustada usalduslikust suhtest (selge info, avatud, traumateadlik lähenemine jms).
- Vali sobiv koht kohtumiseks (jaga osalejatele kindlasti ka parkimisinfot).

- Jaga laiali kutse, mis on selge ja asjakohane. Ole kutse saatmisega varajane.
- Loo endale kindel kohtumise kava või kasuta mõnda olemasolevat võrgustikutöö vormi. Vt lisa [Kohtumise näidis kava](#).

3 KOHTUMINE

- Esmakohtumine võrgustikuga (ilma nooreta) võiks kesta 1,5-2h. Jätkukohtumised ca 1h. Noorega koos 45 min kuni 1h.
- Konsensuslik arusaam probleemi olemusest ning selged valdkondlikud kokkulepped selle arendamisel. Probleemi juurpõhjuseni jõudmiseks võib kasutada [erinevaid tööriistu](#) nt juurprobleemini jõudmine, jäämägi vm.
- Kohtumine koos noorega. Tee kindlaks, kas noor teab mis eesmärgiga on kohtumine? Kas ta teab, kes sinna tulevad? Kas ta teab, mis toimuma hakkab? Kas ruum on noore jaoks turvaline? Kas oled noorega loonud enne ühiskohtumist eraldi kontakti? Kas tal on vajadusel olemas usaldusisik? Kas ta saab endaga seonduva osas kaasarääkida / otsustada?
- Tule kohtumisele ettevalmistunult (püüa olla varem kohal, et ruumi valmisolekus kindel olla).
- Leia protokollija. Jälgi aega, struktuuri, võrdset panust, kokkulepete sõlmimist ja julgusta osapooli ühiselt panustama.
- Küsi kohtumise lõpus, mis tunnetega lahkutakse ja tee sellest järelduisi.
- Täna kõiki suure panuse eest ja ole julge tunnustama.
- Leppida kokku, mil viisil vahetate omavahel kohtumiste väliselt informatsiooni; edaspidine suhtlus ja kohtumiste ajad, andmekaitse, toetamise põhimõtted, teenuste ühine kommunikatsioon, kuidas hindate tulemuslikkust.

4 JÄRELTEGEVUS

- Kokkuleppel protokollid edastamine kohtumisest osalejatele.
- Tähtajaks kokkulepitud tegevuste tegemine.
- Küsi võrgustikult abi või teavita koheselt teisi, kui on takistusi kokkulepete täitmisega.
- Valmistu järgmisteks kohtumisteks aegsasti. Kui vaja saada võrgustiku liikmetele meeldetuletus.

Tähista tulemuste saavutamist koos võrgustikuga. Väikesed võidud väärivad ka tähistamist.

4.4 Võrgustikutöö koostööpartneritega

Soovituslikult luuakse valdkondadeüleste koostööpartneritega kirjalikud koostöökokkulepped, kus kirjeldatakse:

- protsesse noorte suunamisel spetsialistide vahel;
- osapoolte roll ja vastutus;
- vajadusel kohtumiste soovituslik tihedus;
- jm vajalik sõltuvalt koostööpartnerist.

4.4.1 Koostöö lastekaitsetöötajaga

Lähtuvalt lastekaitseseadusest on laps alla 18-aastane ning kõik tema abivajadusega seonduvad teemad on lastekaitsetöötaja töölaual. Noortegarantii tugisüsteemi ning lastekaitse ühisosaks on 16–17-aastased noored, kes vajavad lisatuge haridustee jätkamisel. 18-aastaseks saades aga ei pruugi noore abivajadus lõppeda, sellest tulenevalt on NHSi roll KOVis tagada toe pakkumise sujuvad üleminekud noorele ka tema täisealiseks saamisel. Lähtuvalt sellest on oluline, et lastekaitse ja noorte heaolu spetsialist teeks omavahel koostööd ning NHS oleks protsessi kaasatud enne noore 18-aastaseks saamist. Lastekaitsetöötaja saab võtta fookusesse töö võrgustikuga ning vanematega ning noorte heaolu spetsialist saab teha rohkem individuaalseid kohtumisi noorega. Noorte heaolu spetsialist saab olla ka vahelüli lastekaitsetöötaja ja noore vahel, et tuua lastekaitsetöötaja noorele lähemale.

Koostöö head tavad:

- Lastekaitse **kaasab** vastavalt abivajaduse jätkumisele noorte heaolu spetsialisti noore juhtumitöösse alates 16-eluaastast, kuid juhtumi annab üle alles peale noore 18-aastaseks saamist. See annab võimaluse luua usalduslik kontakt järgmise spetsialistiga ning nooruk ei jää abita täisealiseks saades.
 - Lastekaitsetöötaja roll on teha teavitustööd ja vajadusel viia NHS ja nooruk omavahel kokku. NHS-i roll on perioodiliselt koos lastekaitsetöötajaga vaadata üle juhtumid, mis võivad tema kaasamist vajada.
- Kui lastekaitsetöötaja vaateväljas oleval lapsel on vanemaid vendi/õdesid, kes ei tööta ja vajavad lisatuge, siis küsida luba kontaktide edastamiseks ja anda nendest NHS-ile märku.
- Noorte lastevanemate puhul toetab lastekaitsetöötaja lapsevanemat vanemlike oskuste tugevdamisel, NHS aga noore lapsevanema iseseisvumist ning eesmärkide seadmist isiklikus elus.

- Kui noor hakkab lõpetama sotsiaalteenust (nt asendushooldusteenus, MDFT, KLAT, vm) põhjusel, et ta on saamas täisealiseks, siis annab lastekaitsetöötaja vastavalt KOV-i siseselt sõlmitud koostöökokkuleppele nendest noortest NHS-ile teada, et vajadusel alustada juhtumi ülevõtmise protsessi. Soovituslikult mitte hiljem kui 3 kuud enne noore täisealiseks saamist.
 - Asendushooldusteenuselt väljudes on võimalus, et nooruk jätkab järelhooldusel ning seejärel on võimalus nooruk juba teenuse ajal suunata vajadusel NHS-i juurde.
- **Kaks korda aastas**, kui seirenimekirjad saabuvad, teavitab NHS lastekaitsetöötajat nimekirjas olevatest alaealistest, vastavalt KOV-i sisesele koostöö kokkuleppele NHS-i ja lastekaitsetöötaja vahel. NHS teavitab lastekaitsetöötajat, ka siis kui tema töölauale jõuab alaealine seireväliselt.
- Üldiselt alaealiste puhul on protsessijuhiks lastekaitsetöötaja, kuid juhtumiarutelu käigus saab vastavalt noore abivajadusele teha kokkulepped, kes võtab protsessijuhi rolli. Protsessijuht on ka võrgustiku juht. Kui protsessijuhiks on lastekaitsetöötaja, siis NHS saab võrgustiku juhti toetada ning noore osas võrgustikus võtta usaldusisiku rolli.

4.4.2 Koostöö sotsiaaltöötajaga

Kui sotsiaaltöötaja juures on noor, kes vajab lisatuge töö või haridusellu naasmisel, siis kaasatakse NHS vastavalt KOV-is sõlmitud koostöökokkuleppele NHS-i ja sotsiaaltöötaja vahel. Koostöökokkulepe ei pea olema (aga võib) kirjalik lepe, kuid kõik osapooled peavad teadma oma rolli ja vastutust noorele lisa toe pakkumisel.

Kui tegu on kuni 18–29-aastase noorega, kes kuulub NGTS-i sihtgruppi, siis juhib noore tööle saamise või haridusellu naasmise toetamise protsessi NHS. Vajadusel kaasab NHS sotsiaaltöötajat, kui noorele on tarvis teenuseid, mis on välja toodud Sotsiaalhoolekande seaduses, siis nendele teenustele suunab isikut KOV-i sotsiaaltöötaja.

Soovituslikult korraldab NHS sotsiaaltöötajaga perioodilisi kohtumisi, et saada ülevaadet noortest, kelle juhtumite puhul on tarvis lisatuge.

4.4.3 Koostöö töötukassaga

Esmalt tutvub NHS-il tutvuda oma piirkonna töötukassa spetsialistidega, kellega koostööd teha ning sõlmida omavahelised kokkulepped.

Töötukassas tehakse noorele individuaalne tegevuskava, millesse saab vajaduspõhiselt tegevusena lisada noore kohtumise noorte heaolu spetsialistiga (kui töötukassa leiab, et noore toetamiseks on vajadus KOV-i kaasata). Noor peab sellele valikule suulise nõusoleku andma.

KOV noorte heaolu spetsialistil on võimalik noore puhul, kellega on alustatud vähemalt lihtmenetlus, näha STAR süsteemis, kas klient on töötukassas arvel, ning millised on kokkulepitud tegevused, kui noor on andnud selleks nõusoleku.

Töötukassa julgustab KOV-e kontakti võtma töötukassaga koostöö edendamiseks. Võimalusel korraldada kolmepoolseid kohtumisi (töötukassa esindaja, noorte heaolu spetsialist ja noor). **Esimesed neli töötuse kuud on haavatavamate noorte toetamise osas kõige kriitilisemad.** Kuna töötukassa noortelt eraldi nõusolekuvorme andmete edastamiseks ei võta, on töötukassal siiski võimalus anda noorele tema KOV-i NHS-i kontakt, et ta soovi korral ise ühendust võtaks.

Tuumikgruppi võib kaasata nii karjäärinõustaja, karjääriinfo spetsialisti kui ka töötukassa juhtumikorraldaja. Lisaks noortega otse töötavatele spetsialistidele on töötukassas ka tööandjate konsultandid ([kontaktid](#)). Tööandjate konsultandid külastavad piirkonna ettevõtteid ning omavad infot piirkonna tööandjate kohta. Ettevõtjatega kontakti saamiseks soovitame ühendust võtta tööandjate konsultantidega, et vajadusel kaasuda ettevõtte külastusele või saada infot potentsiaalselt haavatavamaid noori tööle võtvate ettevõtjate kohta.

Koostöö hea tava:

- Kokkulepitud regulaarsed kohtumised töötukassa spetsialistidega, mille raames kaardistatakse ühised noored ja lisateenuseid vajavad noored.
- Töötukassa suunab noore nõusolekul noore kontaktid NHS-ini.
- Kui noor ei ole töötukassas arvel, siis NHS suunab noore ka töötukassasse ja läheb noore soovi korral temaga kaasa.
- Töötukassa kaasab juhtumikorraldusse NHS-i, kui noore riskitase on oranž/punane.
- Noorte ühiste vajaduste puhul, kaasatakse karjääriinfo spetsialiste töötubade läbiviimiseks (näiteid töötukassa [töötubade teemadest](#)).

Millest noorega töötukassast rääkida?

NGTS-i üks põhieesmärkidest on aidata noori tööturule. Selleks, et noorel oleks ravikindlustus ja vajalikud teenused, suunatakse täisealised noored alati ka

töötukassasse, tutvustades neile sealseid võimalusi. Töötukassas arvel olles on noorel [ravikindlustus](#) (31. arveloleku päevast). Noore soovi korral võib temaga esimesele kohtumisele töötukassasse kaasa minna. Enne arvele võtmist, soovitame kontakteeruda enda piirkonna töötukassa [noorte kontaktisikutega](#), seda selleks, et noor jõuaks arvele kõige õigemal spetsialisti juurde.

Töötukassa teenused, millest noorega eelnevalt rääkida:

1. [Minukarjäär](#) - võimalus koos noorega tutvuda erinevate tööelu puudutavate artiklitega, läbida mitmesuguseid teste enda tundma õppimiseks. Näiteks saab testida, milline ametikoht võiks noorele sobida: <https://minukarjaar.ee/et/karjaar/sisu/kuidas-ennast-hinnata>
2. [Karjäärinõustamine](#) - karjäärinõustaja juurde aja panekuks ei pea noor olema töötukassas arvel, seega karjäärinõustaja juurde aja panemine võiks olla üks esimesi samme. Peale karjäärinõustaja juures käimist võite noorel paluda enda tulemuste jagamist, mis annab teile parema ülevaate noore võimekusest ning võimalikest karjäärialastest suundadest. Noorel on õigus oma tulemusi mitte jagada.
3. [Tööturu koolitused](#) - juhul kui noorega on jõutud kokkuleppele tööturu koolituse vajaduses, võib NHS suhelda tema töötukassa poolse juhtumikorraldajaga, et noort koolituse saamises parimal võimalikul moel toetada. Kohtumised võivad toimuda ka kolmepoolselt (noor, NHS ja töötukassa juhtumikorraldaja).
4. [Tasemeõppes osalemise toetus](#) - toetus on mõeldud tööealistele töötavatele ja töötuna registreeritud inimestele, kellel on puuduliku või aegunud hariduse või oskuste tõttu keeruline leida uut tööd või oht töökoht kaotada.
5. [Eesti keele iseseisev õpe](#) - töötukassa lehele on koondanud info erinevatest võimalustest iseseisvaks tasuta keeleõppeks.
6. [Psühholoogiline ja võlanõustamine](#) - nõustamisteenuseid võimaldatakse inimesele, kes on töötuna arvele võetud või koondamisteate saanud.
7. [Töövõime hindamine](#) - kui noor vajab töövõime hindamist, siis selles osas tasub eelnevalt konsulteerida töötukassaga. Töövõimet saab hinnata alates 16. eluaastast. Töövõime hindamisel võetakse arvesse terviseseisundit ning sellest tulenevaid tegutsemise ja osaluse piiranguid. Selleks hinnatakse inimese kehalist ja vaimset võimekust erinevates valdkondades. Inimesele, kelle puuduv töövõime, maksab töötukassa töövõimetoetust. Osalise töövõime toetust makstakse juhul, kui vähemalt üks [aktiivsustingimus](#) on täidetud.

4.4.3 Koostöö noorsootöö asutustega

Eestis on 2024. aasta alguse seisuga kokku 304 noorsootööasutust (edaspidi noortekeskust) ning kaetud kõik 78 kohalikku omavalitsust Eestis.

Noorsootöös lähtutakse 5 peamisest põhimõttest:

1. Noorsootööd tehakse noorte jaoks ja koos noortega, kaasates neid otsuste tegemisse;
2. Tingimuste loomisel teadmiste ja oskuste omandamiseks lähtutakse noorte vajadustest ja huvidest;
3. Noorsootöö põhineb noorte osalusel ja vabal tahtel;
4. Noorsootöö toetab noorte omaalgatust;
5. Noorsootöös lähtutakse võrdse kohtlemise, sallivuse ja partnerluse põhimõttest.

Väärtuste ning põhimõtete vaatest on noortekeskuste noorsootöötajate ning NHS-ide peamiseks ühisosaks noortekeskne lähenemine. Noortega töös peetakse oluliseks noorte õiguste järgimist, nende tegelikku osalust protsessides, vastastikust respekterimist, ühiste väärtuste teadvustamist ning jõustava keskkonna loomist. Kui NHS-id lähenevad noortele peamiselt individuaalselt, siis noorsootöötajate töö hõlmab nii individuaalselt esmatasandi nõustamist kui ka suuremate gruppidega tööd (sh töötubade) ning erinevate sündmuste korraldamise raames. Noortekeskuse noorsootöötaja saab olla noorele usaldusisik.

Kohalike omavalitsuste lõikes on noorsootöö asutuste võimekused ja ka vanuselised sihtrühmad väga erinevad. Mõnel juhul on noorsootöötajates võimekus jõuda individuaaltööni noorega grupitööde ja suuremate sündmuste (kogukonna üritused, laagrid, malevad jne) korraldamise kõrvalt. Saamaks aru, milline on just sinu piirkonna noortekeskuste võimekus, on soovitatav keskuseid külastada ning kaardistada selgelt võimalikud koostöökohad.

Ühisosaks võivad olla:

1. [Noorteinfo jagamine](#). NHS-id saavad vahendada asjakohast ja ajakohast noorteinfot sihtrühmadeni, kuhu piirkonna noorsootöötajad alati ei jõua. Samal ajal saavad noorsootöötajad, olles teadlikud KOV-i tugiteenustest, tutvustada neid noortele mitteformaalses keskkonnas ja vajadusel suunata neid näiteks NHS-i poole. Koostöös NHS-iga on võimalik korraldada noorteinfo töötubasid ja interaktiivseid üritusi koolides ning noortekeskustes, et tõsta noorte

teadlikkust töö- ja haridusvõimalustest (näited noorsootöötajate poolt läbiviidavatest [töötubadest](#)).

Noorsootööasutuste sotsiaalmeedia kanalid/kodulehed saavad olla NHS-idele olulised info levitamiseks, kui nendes kanalites on juba kasvatatud arvestatav jälgijaskond.

2. Noorsootöötajad ja NHS-id on oma piirkonna võrgustikes noorte heaolu eestvedajad, kes tunnevad sihtrühma vajadusi kõige paremini. Koostöös saavad nad tagada vajalike tugiteenuste jõudmise noorteni. Võrgustikes on nad olulised info vahendajad. Ühise eesmärgi (MIKS-i) selgitamine võrgustiku koosolekutel ja tegevustes on kriitilise tähtsusega ühtse ja tõhusa koostöö tagamiseks, eriti haavatavate noorte puhul.
3. Noorsootööasutused saavad olla NHS-idele mitteformaalseks kohaks noortega 1:1 kohtumiste korraldamisel. Ühiste koostöökokkulepete sõlmimisel võib arutada võimalust kasutada noortekeskuste ruume väljaspool tavapärast tööaega, kokkuleppel.
4. Noorteinfo töötubadele lisaks saavad NHS-id ja noorsootöötajad karjääriõppe raames ühiselt korraldada töövarjutamisi ja ettevõtete külastusi ettevõtluse ning töökohtade avastamiseks, samuti koolikülastusi koolikeskkonna ja erialade tundmaõppimiseks. Tööandjatega koostöö raames saab kaasata ka töötukassat.
5. Kui noorel on soov minna välismaale, siis suunatakse noor noorsootöösse.
Noorsootööasutused saavad:
 - a. saata noored vabatahtlikule teenistusele välismaale;
 - b. kirjutada, taotleda ja läbiviia ühiseid rahvusvaheliste projekte:
 - i. NHS-id saavad anda sisendit noorsootöötajale tulenevalt oma piirkonna noorte vajadustest, rahvusvaheliste noorteprojektide koostamiseks;
 - c. tutvustada noortele rahvusvahelisi noorsootöö võimalusi;
 - d. osaleda noortega noortevahetustel, kuhu NHS-id võivad kaasuda.

Oluline on ühised koostöö kokkulepped luua. Arutada koos läbi näiteks:

- Milline on osapoolte pakutav panus koostöösse ja millised on ootused ning vajadused?

- Kuidas ühtlustada kommunikatsiooni nii, et kõik vajalik info jõuaks soovitud sihtrühmadeni?
- Kas ja millistel tingimustel on NHS-il võimalik kasutada noortekeskuse ruume?
- Kas mõlemad osapooled mõistavad oma rolli? Juhtumipõhises töös on protsessijuhiks noorte heaolu spetsialist (alaealiste puhul lastekaitsespetsialist). Noorsootöötajad on võrgustiku liikmed (noorte teadlikkuse tõstjad, vajaduspõhiselt noore usaldusisikud RV juhtumite korral).

4.4.4 Koostöö mobiilse noorsootöötajaga

Üheks noorsootöö võimaluseks on mobiilne noorsootöö (MONO). Mobiilne noorsootöö on noorsootöö põhimõtetel tegutsev lähenemine, mille eesmärk on suurendada noorte teadlikkust teenustest, kaasatust tegevustesse ja toetada tõrjutusriskis noori. Mobiilsed noorsootöötajad teevad tööd avalikus ruumis, jõudes noorteni, kellega on keerulisem kontakti luua. Oluline on koostöö noorte heaolu NHS-ide ja MONO töötajate vahel, et pakkuda noortele vajalikku tuge ja suunata nad teenustele.

Kuidas mobiilne noorsootöötaja saab abiks olla NHS-ile:

- **Kontakti loomine raskesti ligipääsetavate noortega:** MONO saab minna avalikku ruumi ja luua usalduslikke suhteid noortega, kellega teistel kanalitel kontakti ei ole või kellega kontakti loomine on keeruline. See võimaldab jõuda abivajavate noorteni.
- **Sillutamine teiste teenusteni:** MONO saab tutvustada noortele erinevaid teenuseid (sh NGTS-i) mitteformaalses keskkonnas, julgustada neid abi otsima ja vajadusel suunata nad edasi spetsialistide juurde. MONO saab olla esmaseks kontaktiks ja usalduse loojaks.

Loe rohkem [NHSi ja MoNo töötaja koostööst siit](#).

4.4.5 Koostöö õppimiskohustuse täitmise toetamisest NGTS-i vaatest

Õppimiskohustus: Eestis on lapsel õppimiskohustus alates hetkest, mil ta saab enne käimasoleva aasta 1. oktoobrit 7-aastaseks, kuni 18-aastaseks saamiseni.

Õppimiskohustus loetakse täidetuks ka enne 18. eluaastat, kui õpilane on omandanud kesk- või kutsehariduse. Õppimiskohustuse täitmist võib edasi lükata lapse individuaalse arengu või tervisliku seisundi tõttu. Õppimiskohustust on võimalik täita

ka koduõppel. Ükski õpilane ei vabane õppimiskohustusest puude või väheste võimete tõttu – vajadusel saab põhihariduse omandada lihtsustatud õppekava alusel.

Eestis elava välisriigi kodaniku või kodakondsuseta isiku lapsel on samuti kohustus õppida kuni 18. eluaastani. Erandiks on Eesti Vabariigis akrediteeritud välisriigi või rahvusvahelise organisatsiooni esindaja lapsed, kellel õppimiskohustust ei ole.

Õppimiskohustuse täitmise tagamine ja seire

On oluline teadvustada, et õppimiskohustuse rakendamine seab ootused kõikidele osapooltele, kes laste ja noortega piirkondades töötavad sh noorte heaoluspetsialistidele.

Kool peab tagama õpilastele tulemusliku õppe vastavalt õppija individuaalsetele võimetele ja vajadustele. Lisaks tagama õpilase turvalisuse ja heaolu koolikeskkonnas, et ennetada noore väljalangemisohtu sattumist.

Kooli vaates on olulisim, et tekkinud õpitõrked oleksid võimalikult varakult märgatud ning neile reageerimine oleks kooli(de) ja kohaliku omavalitsuse võrgustikus kokku lepitud.

Kooli roll: Kool tuvastab õpilase väljalangemisohtu kolme kriteeriumi alusel:

- puudumine vähemalt 2 järjestikust nädalat;
- õpivõlgnevused;
- õpetajate/tugispetsialistide hinnang, et vaja on täiendavat sekkumist.

Seejärel vaatab kool üle seni rakendatud tugimeetmed (juhul kui on) ning pakub noorele vajalikke kohandusi ja (täiendavat) tuge - nt õpiabi, individuaalne õppekava, tugispetsialistide teenused jm. Kui kooli meetmed ei toimi, kaasatakse KOV - info liigub EHIS/Haridussilma kaudu.

Oluline on kooli tasandi sekkumiste kavandamisel **määrata vastutajad** (direktor või koolipidaja määrab), kes rakendamisel pilku peal hoiavad. Vastavalt Põhikooli- ja gümnaasiumiseadusele ([PGS-ile](#)) on koolis selleks olemas HEVKO (§ 46 lg 2), kelle ülesanne on korraldada koolisest meeskonnatööd, mida on vaja õppe ja arengu toetamiseks ning koordineerida koolivälises võrgustikutöös osalemist. NHS-idel on siinkohal oluline omada koolide hariduslike erivajaduste koordinaatorite kontakte, kes noorte hakkamasaamist seiravad, et võimalikult kiiresti tuge pakkuda ning ennetada noorte väljalangemist.

Kohaliku omavalitsuse roll: Juhul, kui õppimiskohustuse täitmisel toetatakse õpilast ja peret kooli poolt kõikide meetmetega ning kooli ressursiga aga õppimiskohustust siiski õpilane ei täida, peab andma õigeaegselt märku kohalikule omavalitsusele. Selleks tuleb koolil lisada teavitav märge EHISesse, et KOV ametnik saaks võimalikult operatiivselt info läbi Haridussilma õppimiskohustuse seire töölauale. Kui alla 18. aastane laps või noor ei ole arvel üheski koolis, peab KOV ühendust võtma vanematega ja vajadusel sotsiaaltöötaja, lastekaitsetöötajaga. Kohaliku omavalitsuse poolt on oluline määrata isik, kes tuge vajavate noortega töötab ja seirab. Vaata lisaks õppimiskohustuse täitmise seire kohta [siit](#).

Põhikooli lõpetamine ja edaspidised õpiteed

Põhikooli lõpetamise ja 2026. aasta vastuvõtu protsessi kohta leiab infot [siit](#).

Kõigil põhikooli lõpetajatel on võimalus valida endale sobivaim õpitee:

- gümnaasium ehk akadeemiline keskharidus;
- kutsekeskharidus ehk rakenduslik keskharidus;
- kutseõpe.

Mittestatsionaarne õpe ehk õppimine täiskasvanute gümnaasiumis on õppimiskohustuslike õpilaste puhul võimalik ainult erandjuhtudel, kui noor on võimeline omandama suure osa õppekavast iseseisvalt õppides ning kui tervislikud vm isiklikud asjaolud takistavad tema osalemist statsionaarses õppes.

Kõigile neile, kes ei saa õppekohta eelnevast kolmest valikust on õppekoht tagatud [ettevalmistavas õppes](#) riigikoolide toel, kestvus orienteeruvalt üks õppeaasta. See on õpilasele aeg kasvatada oma pädevusi, iseendas selgusele jõuda ning katsetada, milline valdkond või õpitee võiks talle sobida.

[Lisaõpe põhikooli lõpetanule](#) - on võimalus õppimiskohustuse täitmiseks haridusliku erivajadusega põhikooli lõpetajatele, kes on põhikoolis õppides saanud tõhustatud või erituge ega ole valmis veel järgmisse kooli edasi liikuma. Lisaõppe eesmärk on parandada õpilase sotsiaalset toimetulekut ja tõsta valmisolekut õpitee jätkamiseks. Lisaõpe toimub põhikooli juures ning selle taotlemiseks tuleb esitada avaldus oma koolile põhikooli lõpetamisega samal aastal hiljemalt **1. juuniks**.

Peab arvestama, et õppimiskohustuslikke õpilast ei saa kool välja arvata. Õpilane saab kooli vahetada ainult omal soovil ja lapsevanema nõusolekul.

Õppimiskohustusega noore toetamiseks peavad kõikides koolides olema tagatud kvaliteetsed karjääriteenused - iga noor peab leidma endale pärast põhikooli sobiva õpitee!

4.5 Kokkulepidud andmekaitse põhimõtted (koostööpartneritega)

Kui noor vajab mõnda teenust ja multidistsiplinaarset lähenemist, siis on võimalik see juhtumiplaanis kokku leppida. Kui võrgustikutöö on juhtumiplaani tegevuskavas (nt koostöö töötukassaga) kokku lepitud, annab see osapooltele õigusliku aluse pöörduda mõne konkreetse probleemi lahendamiseks koostööpartneri poole (või kutsuda juhtumiarutelule) ning edastada selle käigus ka vajalikke noore andmeid.

Andmekaitse põhimõtetest lähtudes on oluline silmas pidada minimaalsuse printsiipi ehk andmeid tuleb omavahel vahetada nii palju kui vaja ja nii vähe kui võimalik. KOV väljastab välistele partneritele isikuandmeid ainult konkreetsete isikute kohta, kui selleks on alus. Oluline on silmas pidada andmete töötlemise eesmärki ning seadusliku alust (nt juhtumiplaani/tegevuskava olemasolu, viide seadusele, eelkõige kirjalike päringute puhul).

5. Soovitused tööks erinevate sihtgruppidega

5.1 Töö rände- ja pagulastaustaga noortega

Eestisse teistest riikidest elama saabuvate noorte seas on nii tava- ehk vabatahtliku rände raames saabunuid, kes on üldjuhul Eestisse tulnud koos oma siia tööle või õppima asunud vanematega, kui ka sunniviisilise ehk pagulasrände tagajärjel saabunuid. Viimaseid, pagulastaustaga noori eristab, et nad on põgenenud keerulistest oludest koduriigis, kuhu neil üldjuhul pole võimalik tagasi pöörduda. Noored võivad olla pagenud sõja või relvastatud konfliktide eest (nt Ukrainast, Süüriast või teistest konfliktikolletest üle maailma). Samuti võib olla nende pere langenud tagakiusamise ohvriks rassilisel, usulisel, rahvuslikul või poliitilisel alustel või teatavasse sotsiaalsesse rühma kuulumise tõttu ning neil ei ole olnud seetõttu võimalik koduriigis jätkuvalt elada.

Kõiki sisserändajatest noori sõltumata sisserände tagamaadest ühendab asjaolu, et harjuda tuleb täiesti uue eluga, mille võib muuta keeruliseks eesti keele oskuse puudumine ning võõras ja tundmatu keskkond. Otsuse kolida teise riiki on üldjuhul teinud nende vanemad. Noortele iseloomulikud soovid, hirmud ja unistused on

rändetaustaga noortel samad, mis nende Eesti eakaaslastel, ent hirmudest ülesaamist ja unistuste poole pürgimist võivad takistada kohanemiskeskkonnad. Noortevaldkonna spetsialistid saavad noori toetada ja suunata, arvestades nende eriomaste kogemuste ja vajadustega.

Mida silmas pidada igasuguse rändetaustaga noortega töötades?

Eestisse asudes leiab noor ennast võõrast keelekeskkonnast ja kultuurikontekstist. Kohanemist raskendab kultuuri- ja keelebarjäär, mis takistab enda mõtete ja vajaduste väljendamist ning kaaslaste ja ümbritseva mõistmist. Suhtlussituatsioonides valmistab väljakutseid siinse ühiskonna kultuuriliste tavade ja normide mittemõistmine, aga ka sellised igapäevased asjad nagu harjumatu toit ja kliima. Lisaks võib noor olla pettunud ja kurb, kui maha on jäänud tema sõprus- ja tutvusringkond. Seega on oluline luua noorele võimalusi sotsialiseerumiseks.

Sisserännanud noore jaoks on Eesti haridussüsteem võõras, näiteks ei pruugi tal olla infot kohustuslike riigieksamite kohta või võimaluste kohta õppida edasi kõrgkoolis. Igal juhul on võõras keeles koolisüsteemiga harjumine väljakutse, kus koolil on keskne roll erinevat laadi toe pakkumisel nii õppetöös kui ka sotsiaalkultuurilisel kohanemisel. Samuti võivad rändetaustaga noorel puududa teadmised, millised on tema võimalused tegeleda Eestis oma huvialadega ja veeta vaba aega. Tutvustada neile, millised on ka tasuta vabaaja veetmise võimalused. Noortevaldkonna spetsialistidel on oluline roll noorele mitmekülgse info jagamisel.

[Euroopa Solidaarsuskorpuse juhendi](#) järgi saavad vabatahtlikus teenistuses osaleda 18–30-aastased noored, kes elavad seaduslikult EL-i liikmesriigis, programmiga assotsieerunud kolmandas riigis või programmiga mitteliitunud kolmandas riigis ja on registreerunud Euroopa solidaarsuskorpuse portaalis.

[Erasmus+ programmijuhendi](#) järgi saavad programmis osaleda 13–30-aastased noored, kes elavad saatva ja vastuvõtva organisatsiooni riigis*.

See tähendab, et Eestis elavad noored saavad programmis osaleda ja elamisloa pikkus/kestus ei ole määravaks.

**programmijuhendis kirjeldatud riigid saavad programmis osaleda elamisloa alusel.*

Mida silmas pidada sundrännet kogenu pagulastaustaga noortega töötades?

Mure maha jäänud lähedaste ja kodumaa keerulise olukorra pärast ning valiku puudumine oma endist elu edasi elada mõjub põgenikest noortele rüsuvalt. Nad võivad olla kogunud traumeerivaid sündmusi koduriigis või põgenemisteel, lisaks võib kohanemisprotsess uues ühiskonnas olla kurnav. Pagulastaustaga noori saadab ebakindlus tuleviku osas: nad ei tea, millal ja kas üldse avaneb neil võimalus koju tagasi pöörduda, samas võib nende kodu olla hävinenud. Pagulastaustaga noort võib saata painav mõte, miks juhtus selline elumuutev sündmus just temaga, samuti võib noor tunda süütunnet turvalise elu pärast Eestis, samas kui koduriiki maha jäänud kaasmaalased on ohus. Leppimine paguluses viibimisega, oma identiteedi übermõtestamine ja sellest hoolimata täisväärtusliku elu poole püüdlemine on aeganõudev protsess, milles noor vajab tuge. **Pagulastaustaga noortega töötades on vajalik märgata noore võimalikke vaimse tervise probleeme**, et pakkuda asjakohast tuge ja vajadusel professionaalsele abile edasi suunata. Samaaegselt on tähtis abi otsimist normaliseerida, kuna vaimse tervise probleemid ja psühholoogilise abi otsimine on erinevates kultuurides vähem või rohkem stigmatiseeritud.

Põgenikest noori mõjutab ka nende elukorraldus ja pere olukord eksiilis. Paljud pered elavad Eestis põgenikena kehvades majanduslikes ja materiaalses tingimustes. Peredes võivad pagulastaustaga noored ise võtta olukorrast tingitult täiskasvanu rolli või vanemate surve, näiteks olles emotsionaalseks toeks oma vanematele või hoolitsedes oma väiksemate õdede ja vendade eest. Juhul kui noor on enne oma vanemat ära õppinud eesti keele, võib talle teinekord laskuda kohustus saata vanemaid tõlgina erinevates asutustes. Kuna pagulastaustaga noorte seas on ilma vanemateta Eestisse tulnud noori, mõjutab osa noori pere ja tugivõrgustiku puudumine. Näiteks võivad noored elada oma sugulaste juures, kus tuntakse end üleliigsetena. Samuti on selles grupis [saatjata alaealised](#), kellel pole Eestis sugulasi ja kellele määrab eestkostja riik.

Pagulastaustaga noorte puhul tuleb ka arvestada, et rände tõttu võib nende haridustee olla katkendlik. Ränne koduriigist sihtriiki võib läbi erinevate riikide kulgeda aastaid ja seda tingimustes, kus hariduse omandamine pole olnud võimalik või on olnud ebapiisav. Mõnel juhul peavad noored esialgse keeleoskuse puudumise tõttu mõnes teises riigis juba läbitud klassi Eestis kordama. Ukrainlastest noored õpivad aga mõningatel juhtudel Ukraina kooli e-õppes (samuti võib olukorda mõjutada töötukassas töötuna arvele võtmist), mis vähendab nende võimalusi luua kontakte kohalikega, äärmuslikel juhtudel aga Eesti ja Ukraina koolis paralleelselt, mille tulemusena on noore koormus väga suur.

Olulised põhimõtted töös rändetaustaga noortega:

- Loo noorega usalduslik kontakt! Lähene igale noorele individuaalselt ja uuri, mis on tema kogemused, vajadused, mõtted.
- Julgusta noort säilitama oma kultuurilist ja rahvuslikku identiteeti! Toeta noort nii, et tema identiteet oleks märgatud, kuid ta ei oleks samadel alustel sildistatud.
- Arvesta, et erineva kultuuritaustaga noortel võivad olla teistsugused arusaamad suhtlusnormidest ja emotsioonide väljendamisest! Kultuuriliste erinevuste arvesse võtmine aitab vältida arusaamatusi.
- Jaga noorele infot võimaluste kohta sotsialiseeruda, tegeleda hobidega ja õppida - ta ei pruugi teada, mis võimalused tal Eestis on!
- Väga oluline on, et noor ei jääks üksi ning tal tekiks sotsiaalne elu ja sõbrad väljaspool kodu, sõltumata sellest, kui kauaks ta Eestisse jääb. Sõbrad on üksteisele suureks toeks!
- Ära unusta, et rände- ja pagulastaustaga noor on täiesti tavaline noor ebatavalises olukorras! Samas arvesta tema kogemusega kohanemisel võõras riigis ja/või põgenikuna.
- Arvesta oma töös [traumateadliku lähenemisega](#).

Suunamine: teenused ja võimalused pagulas- ja rändetaustaga noortele:

- [Eesti Pagulasabi](#) tegevused. Kontakt ja rohkem infot: info@pagulasabi.ee
 - Mitmesugused regulaarsed üritused Tallinnas vaba aja veetmiseks, suhtlemiseks, vaimse tervise toetamiseks ja info saamiseks erinevate võimaluste kohta Eestis
 - Suvelaagrid lastele ja noortele
 - Keelekohvik noortele - keelekohvik Tallinnas spetsiifiliselt noortele inimestele eesti keele praktiseerimiseks
 - MindSpring noortele kuni 26-eluaastat (küsi üle, kas on aktiivseid gruppe). [MindSpring programm](#) on grupipõhine programm pagulastele, mis toetab hakkamasaamist uues ja võõras riigis. Programmis osalemine tõstab grupiliikmete teadlikkust, annab uusi teadmisi ja oskuseid, mis aitavad paremini mõista uut olukorda ja toime tulla igapäevaste väljakutsetega, ennetada probleeme ja luua alus sotsiaalsele võrgustikule.

- Noortekeskused üle Eesti
 - Noortekeskused üle Eesti pakuvad sõltumata noore päritolust ning keele- ja kultuuritaustast võimalusi veeta vaba aega ja suhelda eakaaslastega. Mõned noortekeskused pakuvad või toetavad tegevusi lähtuvalt noorte erinevast päritolust (näiteks keelekohvikuid keele praktiseerimiseks, tegevusi Ukraina noortele nagu Ukraina klubi jne). Rändetaustaga noored alati ei jõua noortekeskusesse, sest neil puudub teadmine seal pakutavatest võimalustest (sealhulgas see, et see on tasuta) või keele- ja kultuuribarjääri tõttu ei pruugi keskused nende jaoks ligipääsetavad olla. Noortekeskused saavad teadlikult kaasata rändetaustaga noori ja pakkuda sellele sihtrühmale sobivaid tegevusi.
- Keeleõppevõimalused
 - Mõned noortekeskused (nt Tallinna Kesklinna noortekeskus) korraldavad keelekohvikuid noortele.
 - Raamatukogude keelekohvikud üle Eesti kõikidele eesti keele õppijatele (kuna need pole spetsiifiliselt noortele, ei pruugi need noore jaoks atraktiivsed olla)
 - Keeleklikk ja keeletee iseseisvaks õppimiseks: <https://www.keeleklikk.ee/index.html> (sobib ka alaealistele)
- [Integratsiooni sihtasutus](#)
- [Settle In Estonia](#)
- [Ukraina maja](#)
- Tõlketeenused vajalike dokumentide tõlkimiseks (KOV-i põhine teenus) - teenus võimalik sisserändajatele, kes on olnud Eestis vähem kui kaks aastat.
- [Arstiabi võimalused](#). Sõjapõgenikele on perearsti vastuvõtt tagatud olenemata tema elukoha registreeringust.
- Ukraina keelne psühholoogiline nõustamine/ kriisitugi telefoniteel: +372 8000 044 624. [Free psychological support for Ukrainian population in 21 countries | EFPA](#)

5.2 Mitteametlikult töötavad noored

Seire kaudu jõuavad noorte heaolu spetsialistini ka mitteametlikult töötavad noored. Mitteametlikult töötamine toob esile mitmeid ohuolukordi, millest tuleb noort teavitada. Mitteametlik töötamine annab vähem õiguseid noorele, sellest saad rohkem lugeda [EMTA kodulehel "Miks keelduda ümbrikupalgast"](#) ja [Tööelu kodulehel](#). Kui

noor soovib teha väikseid tööampsse, siis võib talle soovitada ametlikult kasutada mõnda tööampsude vahendajat (nt [Goworkabit](#)) või teha endale [ettevõtluskonto](#).

Tõsta noore teadlikkust sellest, kui tööandja maksab korralikult makse, siis on noorele tagatud:

- haigushüvitis ja ravi;
- tööõnnetushüvitis ja töötukindlustus;
- võimalus saada õiglast vanemahüvitist;
- võimalus saada pangalaenu;
- võimalus saada suuremat pensioni.

Arutle noorega, kas on praeguses töökohas võimalik hakata saama ametlikult palka. Kui tööandja ei ole sellega nõus, siis uurige, milliseid sama töö sisuga tööpakkumisi on veel saadaval ning aita noorel kandideerida ja leida sobiv töö, kus oleks ametlik palk.

Kui noor on või asub mitteametlikult tööle:

Kui noore eesmärk ei ole haridusteele naasta, siis seame üheks eesmärgiks ametliku töökogemuse saamise. Kui noorele on leitud mustalt töötamisele parem või vähemalt samaväärne variant töötamiseks (piisava palgaga, et maksta nt enda võlad ja baasvajadused), kuid ta pole valmis tööd vahetama, siis saame noorele selgitada, et meil pole võimalik teda sellisel juhul edasi toetada.

Küll aga tuleb arvestada noore rahalist seisuga, nt võlgade puhul me peaksime olema valmis noort toetama, et ta jõuaks võlanõustamisele, saaks kohtutäituriga kindlad kokkulepped ning leiaks ametliku töö, millega ta saab ka elada. Peame mõistma, et kui noore murekoht on see, et tal ei jää ametlikult töötades nt söögi ja üüriraha, siis toetame teda kohtutäituritega läbirääkimisel, koostame plaani, mis saab olla tema minimaalne töötasu, et mõistlikult ära elada ning toetame teda vastava töökoha leidmisel.

5.3 Välismaal viibivad noored

Seirest välja tulnud noored, kes on läinud välismaale õppima, nende toetus vajadus võib suurenedada siis kui nad hakkavad tagasi tulema Eestisse. Seetõttu on oluline teha noorega kokkulepe, kui ta hetkel viibib välismaal, et millal võib temaga uuesti ühendust võtta. Samuti teavitada, kust veel lisaks tuge saada tagasi naastes (nt [INSA](#)-st).

Kui oleme veendunud, et isik ei ela enam Eestis või meieni on jõudnud info, et inimene võib olla Eestist lahkunud (nt UA sõjapõgenik):

seada teavitust ei peaks tegema esmase arvamuse pealt, vaid siis, kui tõendusmaterjal on olemas. Olemasolevad tõendid tuleks edastada koos teatega KOV-ile:

- Linna- ja vallavalitsuste kontaktid: [Linna- ja vallavalitsused | Siseministeerium](#)
- Tallinna linnosavalitsuste kontaktid: [Elukoha aadressi muutmine rahvastikuregistris | Tallinn](#)

KOV-il on võimalik lõpetada nii ruumi täpsusega aadressi kui KOV/linnaosa täpsusega aadressi:

- **Ruumi täpsusega aadressi puhul** saab KOV teate saamisel uurida ruumi omanikult, et kas isik elab veel temale kuuluvas eluruumis ja kui ei ela, siis võtta seda kui omaniku nõudmise menetlust, mille tulemusena saab elukoha lõpetada.
- **KOV täpsusega aadressi puhul**, kui KOV menetluse käigus veendub, et inimene enam Eestis ei ela, saab elukoha andmed lõpetada. Menetluse läbiviimise eeldus on ka see, et isikul ei ole RR-is viibimiskoha andmeid.

Kui KOV on andmekogude või muude tõendite põhjal kindlaks teinud, et isik enam RR-i kantud täpsel aadressil või Eestis ei ela, siis saab ta ruumi täpsusega elukoha RR-is lõpetada omaniku nõudmise menetlusega või KOV täpsusega elukoha puhul KOV-i omal algatusel.

Samuti on võimalus inimese välismaale **lahkumisest anda teada PPA-le**, kes võimalusel lõpetab isiku elamisloa kehtivuse, mille tagajärjel lõpeb automaatselt ka elukoht RR-is. Teavitamiseks kasutada e-posti aadressi info@politsei.ee.

5.4 Õigusrikkumise taustaga noored

Radikaliseerumine - ideoloogia omaks võtmine ning ideoloogiast tulenevate arusaamiste kaitsmiseks ja/või peale surumiseks vägivalla kasutamise vajalikkuse mõistmine ja/või õigustamine.

Äärmuslane - riigis eksisteerivate ühiskondlike normide ja seaduste radikaalne eiraja, kelle kaugemaks eesmärgiks võib muuhulgas olla ka kehtiva riigikorra asendamine neile sobilikuga.

Paremäärmuslus - ideoloogia põhipunktid on avalik ja otsene rassism, valge rassi ülimuslikkuse propageerimine, seksuaalvähemuste vihkamine, ühiskonna probleemide põhjusteks peetakse mõnda ideoloogilist või maailmavaatelist suunda ja etnilist või rassilist „vandenõud”.

Islamism - on seisukoht, et islam ei ole mitte ainult religioon, vaid ka sotsiaalne, õiguslik ja poliitiline käitumiskoodeks. Islamism võib olla vägivaldne või tavapärane ja rahumeelne, kuid mõlemal juhul ei aktsepteerita religiooni ja riigi eraldamist, mis on demokraatlike ja pluralistlike ühiskondade aluspõhimõte.

Riskikäitumisel on reeglina mitmeid põhjuseid - peamiselt on tegemist isiklike läbielamiste, kaotuste, puuduste tõttu esile kerkinud kõrvalekalletega ühiselureeglitest. Äärmusluse puhul on eelmainitud komponentidele lisandunud ka ideoloogiline mõõde. Äärmuslik mõtteviis on demokraatlikus ühiskonnas igati aktsepteeritud - **probleemseks kujuneb äärmuslus aga koheselt, kui sellega kaasneb vägivald või selle toetamine** [Käsiraamat kohalikele omavalitsustele](#)

Noorte radikaliseerumine võib endast kujutada ohtu kogu ühiskonnale, kuivõrd radikaliseerunud noored võivad sooritada ohtlikke kuritegusid, sh terroriakte. Seetõttu on ühiskonnal oluline võtta kasutusele meetmeid radikaliseerumise vastu, mis võivad seisneda **ennetustöös**, et noorte radikaliseerumist ära hoida, kuid vajalikud on ka meetmed juba radikaliseerunud noorte ohtlikkuse vähendamiseks. Kui radikaliseerunud noor on sooritanud kuriteo, siis on küsimuseks, kuidas teda mõjutada viisil, et ta sarnaseid tegusid tulevikus enam toime ei paneks.

Vaata ka koolitust: [Äärmuslusest: sinna jõudmine, sellest eemaldumine ja selle ennetamine.](#)

5.4.1 Koostöö kriminaalhooldusametnike ja noorte heaolu spetsialistide vahel

Kriminaalhoolduse käigus valvatakse kriminaalhooldusaluse käitumise ja temale kohtu poolt pandud kohustuste täitmise järele ning soodustatakse kriminaalhooldusaluse sotsiaalset kohanemist eesmärgiga mõjutada teda hoiduma kuritegude toimepanemisest. Üle Eesti on noortele suunatud kriminaalhooldajad jagunenud

piirkondade kaupa. Kriminaalhooldajate kontaktid leiad: [Kriminaalhooldus I Vanglad](#). Justiitsministeeriumi tasandil on noorte teemade eest vastutav ekspert Epp-Leen Kaljumets.

Kriminaalhooldusele suunatakse noor üldjuhul 6 kuuks kuni 5 aastaks. Kõige tavapärasem tähtaeg on üks aasta. Kriminaalhooldaja tegeleb käitumiskontrolliga, kasutades oma töös erinevaid meetodeid ("Minu valik" programm, MI, taastav õigus, korrektsiooni põhioskused, prosotsiaalne mudeldamine jms).

Kriminaalhooldus saab NHS-i kaasata nii käitumiskontrolli alguses kui ka selle lõpus. Kui noor ei tööta võiks kohaliku omavalitsuse noorte heaolu spetsialist olla teadlik, et tema piirkonna noor on kriminaalhooldusel, selleks tuleb enda piirkonna kriminaalhooldajaga sõlmida selged kokkulepped info jagamiseks.

Kriminaalhooldajaga kokkuleppeid tehes:

1. Leppida kokku info jagamine NGTS võimaluste kohta kriminaalhoolduses. Soovituslikult kriminaalhooldaja jagab kõikidele kuni 29-aastastele noortele NGTS-i kohta infot, kui noor ei ole tööl. Selgitada, et NGTS-iga liitumine on vabatahtlik ning uurida noore käest, kas ta sooviks noorte heaolu spetsialistiga kohtuda. Kui noor seda hetkel ei soovi, siis suunamist ei toimu.
2. Kui noor ei ole hiljemalt 3 kuud enne kriminaalhoolduse lõppu leidnud endale töökohta, siis toimub kolmepoolne kohtumine (kriminaalhooldus+NHS+noor), kus NHS saab jagada infot enda võimaluste kohta ning alustada usaldusliku suhte loomisega. Seda eesmärgil, et kriminaalhoolduse lõppedes noorel tugi kõrvalt ei kaoks.
3. Juhul kui NGTS-i jõuab noor väljastpoolt kriminaalhooldust ja teenuse käigus selgub, et noor on samal ajal ka kriminaalhooldusel, tuleb toetusmeetmete dubleerimise vältimiseks, sellest kriminaalhooldajat viivitamatult teavitada ja noore toetamise protsessi ühtlustada- luues omavahelised kokkulepped ja jagades vastutust ja tegevusi.

Võrgustikutöö

[Kriminaalhooldusseaduse](#) § 28¹ alusel on õigus kriminaalhooldusel oleva noore kohta infot vahetada ja kriminaalhooldusametnikul võrgustikutöö teostamiseks õigus kaasata asjaomaseid asutusi ja spetsialiste. See tähendab, et noore kriminaalhooldusametnik peab enda noorega seotud võrgustikesse alati olema kaasatud. Noorte võrgustikutööd KOVis üldjuhul juhib NHS, kuid kui noorega on kriminaalhooldaja juba võrgustikutööd alustanud, on võimalik juhtumit koostöiselt jagada. Võrgustikutööd teostame NGTS metoodika alusel, mille kohta info asub Võrgustikutöö peatükis.

Raskemad/keerulisemad juhtumid

Enne kolmepoolset kohtumist on kriminaalhooldajal õigus noore kohta infot jagada. Õigusrikkumise taustaga noor on abivajav noor, kellele tuleb läheneda traumateadlikult, kasutades taastava õiguse põhimõtteid. Kui noorte heaolu spetsialist mingil põhjusel ei saa noort ise toetada, tuleb lähtuda ühe ukse teenuse põhimõttest, ehk NHS peab noorele leidma teise toetava isiku kohalikust omavalitsusest. Kindlasti arutada kriminaalhooldusametnikuga läbi, mida noore puhul silmas pidada ja mis toetusmeetmeid kasutada.

STEP-programm

Õigusrikkumise taustaga noorte puhul võimalusel teha koostööd [STEP programmiga](#). STEP programmis toimuvad nõustamised seitsmel erineval teemal (sotsiaalsete oskuste arendamine, taustprobleemide kaardistus, õpimotivatsioon ja karjäärinõustamine, huvid ja hobid, sõltuvusprobleemid, finantskirjaoskus, motivatsioon). STEP spetsialist on noorele toeks töötamisel ja seal püsimisel.

Ringist välja võrgustikutöö mudel

"Ringist välja" (RV) on üks võimalik võrgustikutöö mudel, mida rakendada noorega. See on intensiivsel võrgustikutööl põhinev mudel, millega toetatakse noort, kellel esineb keskmise või kõrge tasemega riskikäitumist. Mudelit rakendatakse noore korduvate õigusrikkumiste korral, aga ka ennetava meetmena, et aidata ära hoida noore sattumist allakäiguspiraali. Oluline on noore valmisolek ja soov osaleda. Võrgustikku on kaasatud ka noore pere või hooldajad või eestkostja.

Juhtumid, mille puhul kaaluda RV mudeli rakendamist

- Juhtum on olnud pikaajalise menetluse all mitmete spetsialistide töölaual, kuid soovitud tulemust ei ole saavutatud.
- Noore käitumises esineb korduvaid õigusrikkumisi, mis viitavad süvenevatele riskidele.
- Noore riskitase on oluliselt tõusnud, mistõttu on vajalik tõhustatud sekkumine.
- Tegemist on eriti keeruka juhtumiga, mis nõuab mitmetasandilist lähenemist ja spetsialistide tihedat koostööd.
- Juhtum eeldab kiiret ja intensiivset sekkumist, kuna noore käitumises esineb ennast või teisi ohustavaid ilminguid.
- Noorel on antud perioodil suurenenud vajadus süsteemse võrgustikutöö järele ning vähemalt ühe turvalise ja usaldusväärse täiskasvanu olemasolu on kriitilise tähtsusega.
- Tegemist on sekkumise viimase etapiga enne võimalike vabadust piiravate meetmete (nt kinnine lasteasutus, vangistus) rakendamist.

Rakendustoe ja info saamiseks kirjuta Sotsiaalkindlustusameti Ringist välja tiimile rv@sotsiaalkindlustusamet.ee

5.5 Vaimse tervise muredega noored

Vaimse tervise probleemid võivad olla tihti peidetud ning neid on raske märgata. Kahtlustades mõnda vaimse tervise probleemi, püüa esmalt noort jälgides kaardistada olukord, võid kasutada selle [töölehe](#) abi. Vaata ka [emotsionaalse enesetunde küsimustikku](#).

Vaimse tervise valdkonnas on väga olulisel kohal võrgustikutöö - leida sobivad piirkonna partnerid, kelle juurde vajadusel noori suunata.

Hinda, kas olukord on ohtlik? *Ohtlik olukord on selline, kus inimene on ennast või kedagi teist vigastanud või avaldanud mõtteid või konkreetseid plaane endale või kellelegi teisele viga teha. Samuti on tegemist ohuolukorraga, kui inimesele on viga tehtud füüsilise väärkohtlemise, hooletusse jätmise, hirmutamise või seksuaalse väärkohtlemise näol.*

- Jah, olukord on ohtlik. *Kui oht on hetkeolukorras, siis helistada koheselt 112 või pöörduda erakorralisse vastuvõttu (EMO). Kutsu vajadusel appi mõni kolleeg. Ära jäta noort üksinda. Veendu, et noor saaks vajaliku abi enne koju saatmist. Vaata kontakte [Lisa 2 Teenused ja võimalused noortele, VI tervis ja elustiil](#)*

Kui oht võib avalduda kodus või mõnes muus olukorras, siis kaasata kindlasti alaealise puhul lastekaitse töötaja või helistada lasteabi telefonile 116111 või täiskasvanu puhul mõnel muul telefonil näiteks Ohvriabi: 116006 (24h), Eluliin: 6558 088 (eesti keel), 655 5688 (vene keel) (igapäevaselt kl 19-07), Emotsionaalse toe ja hingehoiu telefon (eesti, vene, inglise keel): 116 123 (nõustajad pakuvad emotsionaalset tuge iga päev ajavahemikul 10-24 ning hingehoidjad kell 16-24).

- Ei, olukord ei ole praegu ohtlik. *Räägi noorega avatult. Vestluse käigus tuleta meelde, et info, mis omavahel jagate on konfidentsiaalne ning ta võib oma tunnetest avatult rääkida, kuid selgitada ka noorele, et kui on oht tema elule, siis tuleb töötajal sellest teavitada. Hoia vestluse tempo rahulik ning ära*

kiirusta nõuandeid andma. Enne vestlus lõpetamist küsi noorukilt veelkord üle, kas tal jäi midagi olulist rääkimata.

Lihtsas keeles diagnooside kohta saab rohkem lugeda www.peaasi.ee kodulehelt või [NGTSi kokkuvõttest](#) psüühikahäiretest ning toetusvõimalustest.

[Lõdvestusharjutused](#), mida noortele tutvustada. Ärevuse kohta rohkem [videoid Peaasi lehel](#).

5.6 Õppimiskohustust mittetäitvad ja õpiraskustega noored

Õppimiskohustuslike laste arvestuse pidamiseks ja õppimiskohustust mittetäitvate laste ja peredega tegelemiseks seirab valla- või linnavalitsus vähemalt iga kuu 10. kuupäeval valla või linna haldusterritooriumil elavate õppimiskohustuslike laste õppes osalemist riigi infosüsteemi kuuluvate andmekogude toel.

Õppimiskohustusliku isiku elukohajärgne vald või linn toetab vastavalt vajadusele õppimiskohustuslikku isikut, vanemat ja kooli, luues tingimused õppimiskohustuse täitmiseks, sealhulgas:

- selgitab välja õppimiskohustuse täitmata jätmise põhjused ja kohased meetmed ning korraldab meetmete rakendamist;
- korraldab koolitusi ja nõustamist vanematele, kelle lapsed ei täida õppimiskohustust, et toetada neid õppimiskohustuse täitmiseks tingimuste loomisel;
- kehtestab õppimiskohustuse täitmise tagamiseks korra, milles määrab ametikoha või struktuuriüksuse, mille ülesandeks on rakendada meetmeid õppimiskohustuse mittetäitjatele.

Kui õppimiskohustuse täitmist takistab isiku abivajadus lastekaitseaduse või sotsiaalhoolekande seaduse tähenduses, tagab vald või linn isiku abistamise lastekaitseaduses või sotsiaalhoolekande seaduses sätestatud korras.

NGTS saab toetada noori alates vanuses 16+.

Õpiraskustega noored

Õpiraskused võivad esineda mitmel kujul. Noorel võivad tekkida ajutised või püsivamad raskused mõnes üksikus õppeaines, koolikeskkond võib olla ebasobiv (nt palju lärmi, tähelepanu hajutavaid tegureid, pingelised suhted kaaslastega või

teistsugune töötempo). Samuti võivad õppimist mõjutada noore vaimse ja füüsilise tervise probleemid või vähene motivatsioon koolis käimiseks.

Kool on kohustatud pakkuma õpilasele tuge, kui tekib takistusi koolikohustuse täitmisel või jäädakse maha õpitulemustes. Selleks hinnatakse iga noore individuaalseid vajadusi. Tugimeetmetena võib kool pakkuda nt individuaalset lisajuhendamist, õpiabitunde, eripedagoogi, sotsiaalpedagoogi või psühholoogi abi ning vajadusel kohandatakse koolikeskkonda. Õppetööga seotud tugimeetmete vajaduse hindamiseks tuleks pöörduda koolis aineõpetaja või haridusliku erivajadusega õpilaste õppe koordineerija (HEV-koordinaator) poole.

Õpiraskuste hindamiseks ja noore individuaalsete vajaduste väljaselgitamiseks tuleb esmalt suhelda kooliga ning seejärel võib pöörduda alati ka Haridus- ja Noorteameti Rajaleidja esinduse poole (www.rajaleidja.ee). Rajaleidja spetsialistid selgitavad nõustamisel välja noore õppimise ja käitumisega seotud takistused ning annavad edasisi soovitusi. Samuti nõustatakse haridustöötajaid, kuidas õppija arengut ja toimetulekut toetada ning milliseid tugiteenuseid püsivalt pakkuda. Vajadusel tehakse noore toetamiseks koostööd sotsiaal- ja tervishoiu valdkonna spetsialistidega.

Rajaleidja teenused on tasuta ja esindused asuvad igas maakonnakeskuses.

NB! Nõustamisaja saamine (eriti Tallinn, Tartu, Pärnu piirkonnas) võib võtta aega oodatust kauem!

Kui õppimiskohustuse täitmisel on olnud pikem paus või kaalutakse õpiraskuste tõttu kooli vahetust, on soovitatav eelnev Rajaleidja konsultatsioon. Kui noorel on taastunud motivatsioon õppida, on oluline, et õppeasutus oleks eelnevalt saanud nõu, kuidas õppijat toetada, ning et vajalikud hariduslikud tugimeetmed oleksid rakendatavad. See aitab tagada sujuvama ülemineku ja toetab noore edasist õpiteed.

Lähtuvalt eesmärkidest saab noorele tutvustada järgmiseid võimalusi:

- Kutsekoolide kaardistus üle Eesti: [Õppimisvõimalused - Worldskills Estonia](#)
- Toetavad tegevused haridustee valikul: <https://minukarjaar.ee/et/karjaar/karjaaritee/tuleviku-karjaarikusimus-opilane>
- Kõik Eestis õpitavad erialad/õppekavad: <https://haridusportaal.edu.ee/erialad>
- Oskuste kompass [Ametisoovitaja - Oskuste Kompass](#)
- [Formaal- ja mitteformaalhariduse lõiming](#) - koolidel on kohustus arvestada noorte õppimist ka väljaspool traditsioonilist haridussüsteemi, näiteks

huvikoolides või mõnes teises haridusasutuses. See loob paindlikumad võimalused, et iga noor saaks oma õpiteed jätkata just talle sobival viisil.

- Kutseõppeasutuste [kontaktid](#)
- [Nõuanded lapsevanemale](#), mis selgitavad kuhu pöörduda kui lapsel/õppijal on raskusi õppimise, käitumise või suhetega lasteaias, koolis või kodus.
- Toe vajadusega õpilased: [õppekorraldus ja tugiteenused](#).
- Täiskasvanute Gümnaasiumite [info](#)
- Lisaks täiskasvanute e-gümnaasium: <https://teg.ee/>

Täiendav info täiskasvanute gümnaasiumis õppimise kohta

Täiskasvanute gümnaasiumi eesmärk on:

- anda inimestele teine võimalus haridustee jätkamiseks;
- parandada inimeste tööalaseid ja elulisi väljavaateid;
- pakkuda paindlikku, individuaalset lähenemist õppijale;
- valmistada ette edasiseks õpinguteks kutseõppes või kõrgkoolis.

Täiskasvanute gümnaasiumisse on oodatud õppima:

- noored, kellel on jäänud pooleli põhiharidus, kutseõpe või keskhariduse omandamine;
- noored alla 17-eluaasta, kellel on [Rajaleidja](#) poolt mittestatsionaarse õppe otsus (üldjuhul tervislikel põhjustel). **Ilma Rajaleidja otsuseta alla 17-aastaselt noorel pole võimalik täiskasvanute gümnaasiumisse õppima asuda.**

5.7 Erineva seksuaalse orientatsiooni, sooidentiteedi, soolise eneseväljenduse ja sootunnustega noored

LGBT+ noored kogevad endiselt kiusamist, tõrjutust ja ebavõrdset kohtlemist – kodus, koolis, tööl ja avalikus ruumis. See võib panna neid varjama oma identiteeti ja vältima abi otsimist, kartes, et neid ei mõisteta. Lisaks tavapärastele noorukiikka kuuluvatele muredele peavad nad sageli toime tulema ka hirmu, mitteaktsepteerimise ja eraldatuse tundega.

Uuringud kinnitavad, et just ühiskonna ja pere hoiakute tõttu on neil suurem risk kogeda depressiooni, ärevust jt vaimse tervise raskusi, samuti on neil seetõttu suurem

oht riskikäitumisele (nt koolist puudumine, alkoholi ja tubaka tarvitamine, kaitsmata seksuaalvahekord, ebatervislik toitumine, enesetapumõtted ja -katsed). Just seetõttu vajavad LGBT+ noored täiskasvanuid, kes oskavad märgata, mõista ja toetada nende kogemusi ning aidata neil ületada takistusi teel vajaliku abini.

Noori võib suunata ka noortekabinetidesse kus töötavad õed/ ämmaemandad, kes oskavad nõustada erinevatel teemadel. Üle Eesti leitavad kabinetid: <https://seksuaaltervis.ee/noorte-noustamiskeskused/> Teenus on kuni 26-aastastele tasuta, saab minna koos partneriga ja küsimusi mida küsida ei tohi - neid ei ole!

5.7.1 Sugu

Sugu on osa inimese identiteedist, mida saab vaadelda läbi erinevate mõistete:

- **sünnil määratud sugu** (arsti poolt enamasti genitaalide põhjal omistatud sugu);
- **bioloogiline sugu** (suguorganid, hormoonid, kromosoomid);
- **juriidiline sugu** (isikukood ja soomarker dokumentidel);
- **tunnetuslik sugu** (inimese enda tunnetus oma soost);
- **sooline eneseväljendus** (riietus, soeng, maneerid jms).

Kui ühiskonna ootus soole ja soorollidele on range ja ei ole kooskõlas loomuliku bioloogilise mitmekesisusega, siis põhjustab see inimestele kannatusi ja tekitab sotsiaalseid pingeid. Soorollidele mittevastavaid inimesi tihti tõrjutakse kõrvale, kiusatakse ning sunnitakse oma tegelikku olemust varjama. Meie ühiskonnas on levinud ootus, et inimeste tunnetuslik sugu ja sooline eneseväljendus peaksid olema kooskõlas nende sünnil määratud sooga ning eeldatakse, et inimese bioloogiline sugu on lihtsalt jagatav meheks ja naiseks. See ootus toob kaasa raskuseid transsoolistele inimestele kelle sünnil määratud sugu ei ühti tunnetusliku sooga ja intersoolistele inimestele kelle bioloogiline sugu on atüüpiline

5.7.2 Seksuaalne orientatsioon

Seksuaalne orientatsioon on inimese identiteedi osa, mis näitab, mis soost inimeste suhtes ta tunneb romantilist ja/või seksuaalset külgetõmmet. Näiteks võib inimene olla hetero-, homo- või biseksuaalne. Mõned inimesed on aseksuaalsed ja ei tunne üldse seksuaalset tõmmet teise inimese vastu, tunnevad seda harva või mingitel kindlatel tingimustel. Mõne inimese puhul võivad romantiline ja seksuaalne külgetõmme olla

erinevad. Näiteks võib inimene tunda seksuaalset külgetõmmet nii meeste kui naiste vastu, kuid tunneb soovi suhtes olla vaid naistega.

Seksuaalne orientatsioon on loomulik ja mitmekesine osa inimese seksuaalsusest identiteedist, mis kujuneb ja areneb kogu elu jooksul ning on tihedalt seotud inimese vajadusega läheduse ja armastuse järele. Iga inimese kogemus on isiklik ja pole õiget ega valet seksuaalset orientatsiooni.

5.7.3 Mis on LGBT+

LGBT+, LGBTI+, LGBTIQA+ on akronüümid, mis viitavad erineva seksuaalse orientatsiooni, sooidentiteedi, soolise eneseväljenduse ja sootunnustega inimestele.

L - lesbi (naine, kes tunneb emotsionaalset ja/või seksuaalset tõmmet teiste naiste suhtes).

G - gei (mees, kes tunneb emotsionaalset ja/või seksuaalset tõmmet teiste meeste suhtes; kasutatakse ka üldnimetusena nii homoseksuaalsete meeste kui ka naiste kohta).

B - biseksuaalne inimene (inimene, kes tunneb emotsionaalset ja/või seksuaalset tõmmet nii endaga samast kui ka erinevast soost inimeste suhtes.)

T - transsooline inimene (inimene, kelle sünnil määratud sugu ei ühti tema sooidentiteediga; Transsooline inimene võib tunda ennast mehe või naisena või mittebinaarsena (ei tunne ennast mehe ega naisena)). Transsooline inimene võib soovida muuta oma nime, sooandmeid ja välimust, et see oleks paremini kooskõlas tema sisemise sootunnetusega.

I - intersooline inimene (inimene, kes on sündinud kehaga, mille sugukromosoomid, hormoonitasemed või muud füüsilised asjaolud ei vasta ühiskonnas sätestatud bioloogilise naise või mehe ootustele. Intersoolisus võib olla tuvastatav sünnil, aga võib ka selguda vanemas eas. Kui see ei tekita inimesele vaevusi, siis ei vaja see meditsiinilist sekkumist. Üks suurimaid probleeme on see, et intersoolisi lapsi opereeritakse ilma nende nõusolekuta, mis võib hilisemas elus tekitada neile keha- või identiteediprobleeme.)

Q - queer (eesti k. kväär) (mõistet kasutatakse LGBT+ sünonüümina, aga seda sõna kasutavad ka LGBT+ inimesed enda kohta, kui nad ei soovi täpsemalt ennast sildistada.

A - aseksuaalne inimene (inimene, kes ei tunne teiste inimeste vastu seksuaalset külgetõmmet või tunneb seda harva, vähesel määral või ainult teatud tingimustel. Aseksuaalne inimene võib, aga ei pruugi soovida füüsilist, romantilist või platoonilist lähedust. Aseksuaalne inimene võib olla hetero-, homo-, biseksuaalne vms.)

5.7.4 Kuidas toetada LGBT+ noort?

Turvaline ruum ja ligipääsetav teenus

Sinu suhtumine ja käitumine mõjutavad seda, kuidas teised - nii kolleegid kui ka kliendid - tajuvad sinu teenust. Lugupidav ja kaasav suhtumine annab märku, et oled turvaline ja usaldusväärne täiskasvanu, kelle poole võib murega pöörduda. Oma avatust LGBT+ teemadele saad väljendada pannes välja LGBT+ postrid, kleebised ja infomaterjalid ning mõeldes läbi soopõhiste ruumide ligipääsetavuse (nt sooneutraalsed tualetid ja prügikastid menstruaaltoodetele kõigis tualettruumides).

Toetav vestlus

Toetava vestluse aluseks on sobiva ja ajakohase sõnavara kasutamine ning noore identiteedi ja autonoomia austamine. Kasuta noore eelistatud nime ja tema sooidentiteedile vastavaid sõnu (nt noormees, neiu vms). Kuula tema kogemust avatud meelega ja hinnanguvabalt, toetades enesemääratlemist ning tunnustades soolist ja seksuaalset mitmekesisust. Ära eelda tema seksuaalset orientatsiooni ega sooidentiteeti ning väldi oletusi ka tema partneri või vanemate soo kohta. Alusta põhitõdedest. Uuri, kui palju noor juba ise teab. Selgita mõisteid lihtsalt ja neutraalselt. Toeta kriitilist mõtlemist. Arutage koos, kust tulevad stereotüübid ja millist mõju need avaldavad.

Kogukonna tähtsus

Uuri, kas noorel on kontakte LGBT+ kogukonnaga või kas ta sooviks seda. Kogukond aitab vähendada tõrjutuse ja stigmatiseerituse tunnet, pakkudes võimalust kohtuda sarnaste kogemustega inimestega. Lisaks saab ta kogukonnast infot LGBT+ inimestele suunatud teenuste (tugigrupid, nõustamisteenused) ja võimaluste kohta, mis aitavad tal oma identiteeti paremini mõista ja aktsepteerida.

Praktiline abi

LGBT+ noor võib vajada abi, et leida ressursse ja toetavaid teenuseid, millest noor ei pruugi olla teadlik, nt kogukonna leidmine; teaduspõhine LGBT+ info, mis aitab tal

mõista enda identiteeti ja vajadusi; juhised, kuidas suhelda perega või kuidas tulla kapist välja; kust leida infot soolise ülemineku kohta jne.

Kust leida infot ja tuge?

Noorele

- [Eesti LGBT Ühing](#) tegeleb huvikaitsega, koolitab spetsialiste ning pakub tugigruppe, juriidilist-, psühholoogilist ja kogemusnõustamist.
- [Eesti Transinimeste Ühing](#) seisab trans- ja mittebinaarsete inimeste ning muude soovähemuste huvide ja heaolu eest Eestis, ning viib läbi tugigruppe.
- [Peemoti keskus](#) on LGBT+ kogukonnale suunatud keskus Tartus, mis pakub tugigruppe ja erinevaid kogukonnale suunatud üritusi.
- [Q-space](#) arendab kväärkultuuri, organiseerib harivaid üritusi ja toetab kogukonda.
- [Noorte nõustamiskeskused](#) pakuvad LGBT+ sõbralikku seksuaaltervise nõustamist üle Eesti. Veebis saab nõu küsida <https://seksuaaltervis.ee/kusi-nou/>
- [Peaasi](#) pakub LGBT+ sõbralikku vaimse tervise nõustamist.

Spetsialistile

- LGBT+ info spetsialistidele www.lgbt.ee/spetsialist
- LGBT+ sõnastik <https://www.lgbt.ee/sonastik>
- [Infoleht vaimse tervise spetsialistidele LGBT+ noortega töötamisele](#)
- Vaimse tervise [veebinõustamine](#)
- Vaimse tervise [spetsialistid](#)
- [E-kursus „Lähisuhtevägivalla juhtumite lahendamine“](#), sh on ka peatükk LGBT+ suhetest.

Juhendi järelsõna

Noortegarantii tugisüsteem (NGTS) lähtub noortekesksest ja terviklikust lähenemisest, mille eesmärk on toetada noort tema elusituatsioonist lähtuvalt ning aidata tal leida tee haridusse, tööturule või muusse arengut toetavasse tegevusse. Teenuse keskmes on selged väärtused, mis loovad eeldused usalduslikuks koostööks ja kestvateks muutusteks noore elus.

NGTS tugineb noore väärikuse ja autonoomia austamisele. Noort käsitletakse partnerina, kellel on õigus kaasa rääkida teda puudutavates otsustes. Oluline on individuaalne lähenemine, mis arvestab noore vajaduste, võimete ja valmisolekuga. NGTS väärtustab järjepidevust ja usalduslikku suhet, kus noorel on üks kindel kontaktisik - **noorte heaolu spetsialist**, kes toetab teda kogu protsessi vältel. Samuti on keskseks väärtuseks koostöö ja võrgustikutöö, mille kaudu koondatakse erinevad teenused ja spetsialistid noore huvides ühtseks tervikuks.

NGTS kaudu saab noor selge ja turvalise toe olukorras, kus tal puudub suund või kindlus edasiste sammude osas. Noor ei jää oma muredega üksi, vaid saab personaalset tuge, mis aitab mõista tema olukorda, seada realistlikke eesmärke ja liikuda samm-sammult nende poole. NGTS aitab noorel taastada või suurendada motivatsiooni, arendada enesekindlust ja omandada oskusi, mis on vajalikud hariduses või tööturul osalemiseks. Teenus loob noorele parema ligipääsu vajalikele tugiteenustele ning toetab sujuvat liikumist ühest teenusest teise.

Kohalikul tasandil, ilma NGTS-ita on oht, et noor jääb süsteemide vahele ning tema probleemid süvenevad. Puudub terviklik ülevaade noore olukorrast ning toetustegevused võivad olla killustatud või juhuslikud. Noor võib kaotada motivatsiooni, katkestada haridustee, jääda pikemaks ajaks tööturult kõrvale ning sattuda suuremasse sotsiaalsesse või majanduslikku haavatavusse. Samuti suureneb risk, et probleemidega tegeletakse alles siis, kui need on juba tõsiselt süvenenud ja nende lahendamine nõuab KOV-ilt märksa rohkem ressursse.

NGTS loob raamistiku, mis aitab ennetada noorte pikaajalist kõrvalejäämist ning toetab nii noorte iseseisvat toimetulekut kui ka kogukonna ja ühiskonna laiemat heaolu.

"Meie töö on sageli nagu puude istutamine, mille varjus me ise kunagi ei istu..."

Lisa 1 NGTS seire registrid

Noore tunnus	Register
Ei õpi	Eesti hariduse infosüsteem (EHIS, Haridus - ja teadusministeerium)
Ei tööta	Töötamise register ja maksukohuslaste register (TÖR, MKR; Maksu- ja tolliamet)
Ei ole töötuna arvel	Töötuna ja tööotsijana arvel olevate isikute ning tööturuteenuste osutamise register (EMPIS; Eesti töötukassa)
Ei ole tegele ettevõtlusega	Äreregister (Justiitsministeerium/Registrite ja Infosüsteemide Keskus)
Ei ole tuvastatud puuduvat töövõimet	Töövõime hindamise ja töövõimetoetuse andmekogu (TETRIS, Eesti töötukassa)- Sotsiaalkaitse infosüsteem (SKAIS; Sotsiaalkindlustusamet)
Ei saa hüvitist alla pooleteiseaastase lapse kasvatamise eest	Sotsiaalteenuste ja -toetuste andmeregister (STAR; Sotsiaalkindlustusamet)
Ei kanna vangistust või eelvangistust	Riiklik kinnipeetavate, karistusjärgselt kinnipeetavate, arestialuste ja vahistatute register (VangIS; Justiitsministeerium)
Ei viibi asendus - või kaitseväeteenistuses	Kaitseväekohuslaste register (KVKR; Kaitseressursside amet)

Lisa 2 Teenused ja võimalused noortele

Teenused ja võimalused noortele.

Noorte toetamiseks on oluline valdkonnaülene noorte vajadustest lähtuv võrgustikutöö piirkonnas.

Allolev loetelu on osa võimalikest koostööpartneritest (toetustest, tegevustest, teenustest), kuid oluline on välja selgitada lisaks oma piirkonna võimalused.

I Tööturg ja karjäär
Tööpakkumised
<u>Goworkabit.</u>
<u>cv.ee</u>
Töötukassa <u>tööpakkumised.</u>
Ettevõtlus
<u>Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus</u> (EAS).
<u>Ettevõtlus- ja arenduskeskused</u> maakondades.
Koostöö programmide ja ühendustega, sarnane praktika
<u>Johannes Mihkelsoni Keskus</u> (Lõuna-Eesti) – koostööprojektid KOV-idega Projektid „Samm tööellu“ ja „Innustav töö noorele“ Sihtrühmad: kauem kui 12 kuud tööturult eemal viibinud ja noored, vanuses 16–26 lapsega kodus olevad vanemad.
<u>STEP-programm</u> - õigusrikkumise taustaga noorte tööleaitamiseks loodud programm on mõeldud 15–26-aastastele õigusrikkumise taustaga noortele ning aitab suurendada nende tööhõivet ja toetada neid tööle või õppima asumisel ja seal püsimisel.
<u>SPIN-programm</u> (ennetustöö) – eesmärk on arendada ja tugevdada 10-18.aastaste noorte sotsiaalseid ja enesejuhtimise oskusi ning tuua läbi spordi noortele rõõmu.
II Õppimine

Õppenõustamine (Rajaleidja keskused) – laste, laste seaduslike esindajate ja lastega töötavate isikute nõustamine lapse võimete ja arenguvõimaluste väljaselgitamisel ning õppimise või käitumisega seotud probleemide ennetamisel ja lahendamisel.

Õppenõustamise sihtrühmad on:

- hariduslike ja arenguliste erivajadustega lapsed
- lapse seadusjärgsed esindajad (lapsevanem vm)
- haridusasutuste töötajad
- kohalike omavalitsuste sotsiaaltöötajad, haridusametnikud ja juhid.

Täiskasvanute gümnaasiumi võimalused - igas piirkonnas eraldi täiskasvanute gümnaasiumid, mis pakuvad paindlikke päevase, õhtuse ja e-õppe võimalusi põhi- või gümnaasiumihariduse omandamiseks alates 17-eluaastast.

[Õppimisvõimalused täiskasvanuna](#)

[Kutsehariduse võimalused üle Eesti](#)

[Kõrg- ja ülikoolide võimalused](#)

Erivajadusega noorte haridusvõimalused:

Astangu Kutserehabilitatsioonikeskus

Erinevad kutsekoolid

Maarja Küla

Noorteinfoportaal **Teeviit** [õppimine](#)

[Minu karjäär](#) - karjääriteenused, tööriistakast, sündmused jms

[Tööta ja ja õpi](#). Töötukassa. OSKA kutsealadele õppima minnes saavad noored igakuist stipendiumi, kui teha avaldus enne kooli astumist. NB! Selleks ei pea olema töötukas arvel.

III Enesetäiendamine, kursused ja koolitused

Tasuta HTM kursused.

Rahvaülikool - erinevad koolitused igas vanuses täiskasvanutele.

Integratsiooni SA - keeleõpe, keelekohvikud, lõimumisprogrammid).

Eesti keele majad

[Noorteinfoportaal Teeviit](#) - juhendid ja koolitused

IV Majanduslikud küsimused ja abi

Peamiselt [KOV-i sotsiaalteenused ja toetused](#) – toimetulekutoetus, ühekordne toetus, tugiisikuteenus, varjupaigateenus, majutusteenus, sotsiaalnõustamine, võlanõustamine jne.

[Maksu- ja Tolliamet](#)

[Tööinspeksioon](#)

[Sotsiaalkindlustusamet](#)

[Inimkaubandus](#) (inimkaubitsemise ennetamine ja [ohvrite abistamine](#)).

V Tugi ja vaba aeg noorsootöö valdkonnas

[Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendus \(ANK\)](#)

[Huviharidus- ja huvitegevus](#)

[Noorsootöö võimalused](#)

Huvihariduse ja huvitegevuse täiendava toetuse abil loodud võimalused - <https://noortehuviheaks.harno.ee/>

VI Tervis ja elustiil

1. Sõltuvusprobleemide lahendamiseks võõrutusraviteenused

[Sõltuvushaigete ravi- ja rehabilitatsioonikeskus](#) (rehabilitatsioonikeskus narkosõltlastele)

[SA Viljandi Haigla sõltuvushaigete ravi- ja rehabilitatsioonikeskus](#) (Sillamäel, Narvas, Jõhvis)

[Töömaja](#) - toetav keskkond alkoholi või narkosõltuvus probleemidega noortele

[Sõltuvusravi](#) - kogu Eesti sõltuvushäirete keskuste kontaktid

2. Vaimne tervis

[Peaasi.ee](#). 16-26-aastastele noortele pakutakse tasuta vaimse tervise nõustamist videosilla või kirjaliku e-nõustamisena. Üle 26-aastased saavad end nõustamisele registreerida [siin](#).

[Jämejala vaimse tervise küla](#) - psühhiaatrikliinik pakub psühholoogia- ja psühhiaatriateenuseid nii lastele ja noorukitele kui täiskasvanutele, samuti erakorralist vastuvõttu

Psühholoogiline esmaabi kriisitefonil – 1247. Vt ka **Palunabi** (chat).

Veebinõustamine tasuta: [Vaimne tervis | Palunabi](#)

Eesti noorte vaimse tervise liikumine

Vaimse tervise nõustamistelefon (E–R 9–10) tel: 678 7422

Hea enesetunde heaks: **Enesetunne**

Psühhiaatrikliinik

<https://www.regionaalhaigla.ee/kontaktid-ja-asukoht/asume/psuhhiaatrikliinik>

Hingehoiutelefoni telefoninõustamine (avatud ööpäev läbi) – 116 123, vaata lisaks [Hingehoid](#).

Lähedase kaotanud noore toetamine

[Laste ja Noorte Kriisiprogramm - Laste ja Noorte Kriisiprogramm](#)

3. Muud tervise ja elustiiliga seotud küsimused

Ohvriabi - abi vägivalda ohvritele

[Abi seksuaalvägivalda korral](#)

Ohvriabi kriisitelefoni, mis pakub ööpäev läbi kriisinõustamist – 116 006 (välismaalt +372 614 7393)

Tugitelefoni vägivalda kogenuatele - 1492 . Vt ka [Tugi vägivallast loobumiseks](#).
Telefon 660 6077.

[Naiste tugikeskused üle Eesti](#)

Taastav õigus - on mõtteviis, kuidas läheneda konfliktidele ja õigusrikkumistele ning võimaldab konflikti läbi tekkinud kahju heastada.

Sotsiaalkindlustusameti lasteabitelefoni - 116111, vt lisa **Lasteabi**

Noorte **nõustamiskeskus** - kogu info seksuaaltervisest

Eesti HIV-positiivsete Võrgustik

<u>Ravikindlustus</u>
Euroopa <u>ravikindlustuskaart</u>
<u>Hambaravi hüvitis</u>
Alkoholi liigtarvitamine Abivõimalused alkoholi liigtarvitajatele Tervisekassa
VII Alaealised ja pere
<u>Perehüvitis</u> ja toetused
<u>Sotsiaalse rehabilitatsiooni teenus</u> abivajavale lapsele. Kuni 18-aastastele noortele
<u>Sotsiaalse rehabilitatsiooni teenus</u> - puudega või piiratud töövõimega inimese toetamiseks igapäevaeluga toimetulekul).
<u>Mitmedimensioonilise pereteraapia (MDFT) programm</u>
<u>Puudega laste tugiteenused</u>
<u>Kinnise lasteasutuse teenus (KLAT)</u>
<u>Asendushoolduse ja järelhoolduse korraldamine</u>
<u>Lastemajateenus</u> . Lastemaja on lapsesõbralik erialade vaheline teenus, mida pakutakse seksuaalselt väärkoheldud või selle kahtlusega laste abistamiseks.
VIII Maailma avastama: koolitused, noortevahetused välismaal, vabatahtlikuna välismaale
<u>Seiklejate vennaskond</u> - projektid nii võõrsil kui kodumaal.
<u>EstYes</u> - tegevusvaldkonnaks on rahvusvaheliste projektide koordineerimine, et pakkuda kõigile võimalust avastada ennast ja meid ümbritsevat maailma läbi mitteformaalse õppe ja vabatahtliku teenistuse
<u>Continuous Action</u> - projektid üle maailma
<u>Euroopa Solidaarsuskorpus</u> - eesmärk on pakkuda arengu- ja rahvusvahelise koostöö võimalusi nii noortele, noorsootöötajatele kui ka noortepoliitika kujundajatele.

Eesti ANK - vahendab häid rahvusvahelise noorsootöö praktikaid ning enesetäiendusvõimalusi, tõstes noortekeskuste valmisolekut rahvusvaheliseks koostööks.

IX Muu

Ajateenistus

Politsei- ja Piirivalveamet - dokumendid, elamine ja töötamine Eestis, riigilõiv jmt.

Lisa 3 Võrgustiku esmase kohtumise kava näidis

(Ringist välja mudeli järgi)

Video:

https://youtu.be/rBkjr_YJ6rw?list=PLHb4fFJns4io5oIP1rCJHGAXiH3lIC2a&t=6155

1. Tutvumisring
2. Protokollija valimine.
3. Konfidentsiaalsusleppe ettelugemine ja allkirjastamine (kui vajalik).
4. Kohtumise kokkulepete sõlmimine ja vajaduste/ootuste kaardistamine.
5. Ülevaate andmine teemast (kokkukutsuja ülesanne).
6. Iga liige saab kordamööda sõna ja jagab “kaasa toodud” informatsiooni.
7. Ühine teeme/probleemi kaardistus. *Võimalusel kasuta mõnda töölehte.*
8. Ühise eesmärgi seadmine.
9. Ühise tegevuskava koostamine ja vastutajate määramine koos tähtaegadega.
10. Vajadusel kokkulepete täiendamine.
11. Kokkuvõtte tegemine võrgustiku juhi poolt.
12. Uue kohtumisaja kokkuleppimine.
13. Tagasiside ring.

Lisa 4 Kuhu pöörduda, kui vajad abi

	116 006 <small>välismaalt: +372 614 7393</small> OHVRIABI KRIISITELEFON	116 111 <small>välismaalt: +372 600 4434</small> LASTEABI TELEFON	660 6077 VÄGIVALLAST LOOBUMISE TUGILIIN
Kellele ja mis murega?	<p>Inimestele, kes on langenud kuriteo, hooletusse jätmise, halva kohtlemise ning füüsilise, vaimse või seksuaalse vägivalla ohvriks hiljuti või ka pikemat aega tagasi.</p> <p>Pöörduda võivad ka abivajajast teatajad, soovi korral tagatakse anonüümsus.</p>	<p>Nii lastele kui täiskasvanutele nõu küsimiseks ja abi saamiseks või abivajavast ja hädaohus olevast lapsest teatamiseks.</p> <p>Pakutakse esmast nõustamist, vajadusel edastatakse info erinevatele spetsialistidele.</p>	<p>Vägivalla toimepanijatele, nende lähedastele või vägivalla toimepanijatega tegelevatele spetsialistidele.</p> <p>Pöörduda võib ka vägivalla toimepanemiste ennetamiseks.</p>
Kes vastavad?	Kriisiabi nõustaja kogemustega spetsialistid	Erialase kõrghariduse ja nõustamiskogemusega spetsialistid	Psühholoogia või sotsiaaltöö taustaga nõustajad
Millal?	Ööpäevaringselt ja veebinõustamine palunabi.ee	Ööpäevaringselt, lisaks veebinõustamine lasteabi.ee ja info@lasteabi.ee	E-R 10-16 ja tugiliin@sotsiaalkindlustusamet.ee
Mis keeles?	Eesti, vene, inglise	Eesti, vene, inglise	Eesti, vene, inglise
Hind	Tasuta	Tasuta	Tavaline tariif

SOTSIAALKINDLUSTUSAMET

	116 123	660 7320	VAIMSE TERVISE VEEBINÕUSTAMINE
Kellele ja mis murega?	<p>EMOTSIONAALSE TOE JA HINGEHOIU TELEFON</p> <p>Täiskasvanutele ärevuse maandamiseks, toimetulekuvõime parandamiseks ja eluliste teemade arutamiseks.</p> <p>Nõustaja toetab probleemidele lahenduse leidmisel ja vajadusel suunab edasi vaimse tervise veebinõustamisele.</p>	<p>INIMKAUBANDUSE ENNETAMISE NÕUANDELIIN</p> <p>Inimesed, kes on langenud tööalase või seksuaalse eksploateerimise, prostitutsiooni kaasamise, kuritegevusele sundimise või fiktiivse abielu ohvriks.</p> <p>Pöörduda võivad ka spetsialistid ja abivajajast teatajad.</p>	<p>VAIMSE TERVISE VEEBINÕUSTAMINE</p> <p>Inimestele, kelle igapäevaelu ja toimetulek on häiritud, kelle elus on pingeid ja raskusi.</p> <p>Vaimse tervise veebinõustamine ei asenda arstiabi ega teraapiat.</p>
Kes vastavad?	Erialase ettevalmistuse ja kogemusega spetsialistid ning hingehoidjad	Inimkaubandusohvrite nõustajad	Vaimse tervise spetsialistid
Millal?	<p>Kell 10-24 emotsionaalse toe nõustajad</p> <p>Kell 16-24 hingehoiu nõustajad</p>	E-R 8.30-17.00 ja inimkaubandus@sotsiaalkindlustusamet.ee	www.palunabi.ee/vaimne-tervis
Mis keeles?	Eesti, vene, inglise	Eesti, vene, inglise	Eesti, vene, inglise
Hind	Tasuta	Tavaline tariif	Tasuta

SOTSIAALKINDLUSTUSAMET

ohvriabi

